

Pedagogická
fakulta
Faculty
of Education

Jihočeská univerzita
v Českých Budějovicích
University of South Bohemia
in České Budějovice

Jihočeská univerzita v Českých Budějovicích

Pedagogická fakulta

Katedra pedagogiky a psychologie

BAKALÁŘSKÁ PRÁCE

Využití lidové písně k upevnování morálních hodnot dětí v mateřské škole

Vypracovala: Mgr. Jana Tůmová

Vedoucí práce: PaedDr. Alena Váchová

České Budějovice 2018

Prohlášení

Prohlašuji, že svoji bakalářskou práci jsem vypracovala samostatně, pouze s použitím pramenů a literatury uvedených v seznamu citované literatury. Dále prohlašuji, že v souladu s § 47b zákona č.111/1998 Sb. v platném znění souhlasím se zveřejněním své bakalářské práce, a to v nezkrácené podobě, elektronickou cestou ve veřejně přístupné části databáze STAG provozované Jihočeskou univerzitou v Českých Budějovicích na jejich internetových stránkách, a to se zachováním mého autorského práva k odevzdanému textu této kvalifikační práce.

Souhlasím dále s tím, aby toutéž elektronickou cestou byly v souladu s uvedeným ustanovením zákona č. 111/1998 Sb. zveřejněny posudky školitele i záznam o průběhu a výsledku obhajoby kvalifikační práce.

Rovněž souhlasím s porovnáním textu mé kvalifikační práce s databází kvalifikačních prací Theses.cz provozovanou Národním registrem vysokoškolských kvalifikačních prací a systémem na odhalování plagiátů.

V Českých Budějovicích dne 20. 3. 2018

Mgr. Jana Tůmová

Poděkování

Děkuji především vedoucí bakalářské práce, paní PaedDr. Aleně Váchové, za cenné rady, připomínky a metodické vedení práce. Dále děkuji své rodině, která mi byla po celou dobu studia oporou.

ABSTRAKT

Tato práce se zabývá možnostmi využití lidové písně k upevňování morálních hodnot v mateřské škole. V teoretické části je zahrnuto vymezení pojmu morální hodnoty a charakteristika jednotlivých hodnot, dále se práce zabývá problematikou výchovy k hodnotám v současné společnosti. Práce se dále zaměřuje na lidovou píseň, její charakteristiku a možnosti využití ve výchově k hodnotám se zřetelem k Rámcovému vzdělávacímu programu pro předškolní vzdělávání. V praktické části je vytvořen program aktivit vycházející z lidových písní, zaměřený na osvojování základů morálních hodnot. Pro evaluaci programu je použita metoda strukturovaného pozorování, kdy sledovaným souborem je věkově heterogenní třída mateřské školy. Cílem práce je přinést náměty pro využití lidové písně ve výchově k hodnotám a zjistit, jak práce s písní s morálním obsahem ovlivní následné jednání a uvažování dětí ve skupině.

KLÍČOVÁ SLOVA

Morální hodnoty, lidová píseň, výchova k hodnotám, předškolní vzdělávání, mateřská škola

ABSTRACT

The Bachelor Thesis deals with possibilities of a folk song utilization for strengthening of moral values in a kindergarten. In the theoretical part there is a moral values definition included, a characterization of individual values, the work also pursues of upbringing to values issues in the common society. The work also focuses on a folk song as such, its characterization and its possibilities of an utilization in upbringing to values with regard with the Framework Education Programme for a preschool education.

In the practical part there has been created a programme of activities coming out of folk songs and focuses on an acquiring bases of moral values. For the programme evaluation has been used a method of a structured observation where as a research group acts a class of heterogeneous children of one kindergarten. The aim of this work is to bring new ideas for using a folk song in upbringing to values and find out how working with a song with a moral content can influent following behaviour and thinking of children in a group.

KEY WORDS

Moral values, folk song, upbringing to values, preschool education, kindergarten

OBSAH

ÚVOD.....	8
TEORETICKÁ ČÁST	
1 Morální hodnoty.....	10
1.1 Vymezení základních pojmů.....	10
1.2 Rozvoj hodnot u dětí předškolního věku.....	11
1.2.1 Charakteristika metod vedoucí k rozvoji hodnot.....	11
1.2.2 Charakteristika morálního vývoje v předškolním věku.....	16
1.2.3 Pedagogické hodnocení v oblasti výchovy k hodnotám.....	20
2 Charakteristika základních hodnot.....	22
2.1 Poctivost.....	22
2.1.1 Pravda jako opak lži.....	22
2.2 Odvaha.....	23
2.3 Odpovědnost - spolehlivost.....	23
2.4 Respekt.....	23
2.4.1 Prosím, děkuji, promiň.....	24
2.4.2 Tolerance.....	24
2.5 Láska.....	25
2.6 Empatie.....	25
3 Lidová píseň.....	26
3.1 Charakteristika a morální obsah.....	27
3.2 Využití lidové písně ve výchově k hodnotám se zřetelem k RVP PV.....	28

PRAKTICKÁ ČÁST

4	Využití lidové písně k osvojení morálních hodnot u dětí.....	30
4.1	Cíl práce a metodologické řešení.....	30
4.2	Evaluační plán.....	30
4.3	Tematické celky vycházející z lidové písně.....	31
4.3.1	Běží liška k Táboru.....	31
4.3.2	Měla babka.....	36
4.3.3	Pec nám spadla.....	40
4.3.4	Já do lesa nepojedu.....	44
4.3.5	Holka modrooká.....	48
4.3.6	Já mám koně.....	52
4.3.7	Rybička maličká.....	56
4.3.8	Šly panenky silnicí.....	60
4.4	Závěrečná evaluace.....	65
5	Diskuse.....	68
	Závěr.....	70
	POUŽITÉ ZDROJE.....	71
	PŘÍLOHY.....	73

ÚVOD

Hodnoty, které v životě zastáváme, ovlivňují naše chování, priority, vztahy a také to, jaká měřítko dále vštěpujeme dětem. A přestože jsou morální hodnoty důležité, zdá se, že čím dál více upadají. Nelze říci, zda je to dnešní uspěchanou dobou, či špatným vzorem rodičů. Pravdou je, že co dříve bylo morálně nepřijatelné, se nyní stává normální, myslím tím např. veřejně prohlašovanou lež atd.

Hodnoty nejsou člověku vrozené, ale postupně se vytvářejí a diferencují vlivem socializace. A proto je velmi důležité vytvářet tyto hodnoty už od raného věku. Někteří dnešní rodiče, zdá se, opomíjejí vštěpovat dětem morální hodnoty, avšak i přesto se děti v předškolním věku s hodnotami setkávají. Ať už je to v podobě mezi vrstevníky nebo z médií, nebo jen tím, že nás dospělí pozorují. Nejdůležitější pro utváření hodnot pro dítě je rodina. Rodiče mají největší odpovědnost za jeho výchovu a mateřská škola výchovu pouze doplňuje. Vlivem pracovní vytíženosti přesto tráví předškolní děti převážnou většinu dne v mateřské škole a je tedy i na nás učitelkách, abychom i my dětem vštěpovaly ty správné a důležité hodnoty. Můžeme si vybrat, jakou formu si zvolíme, abychom předaly stabilní hodnoty, umožňující dítěti orientaci v životě a nezávislost na vnějším okolí. Naše práce může přispět k upevnění naučeného nebo ukázat novou cestu.

Každý jsme jedinečný a každý chceme někam patřit. Aby tomu tak bylo, musí nás spojit chování, založené na daných morálních zásadách, které se učí lidé v mnoha různých zemích i kulturách.

Pro svoji práci jsem si vybrala lidovou píseň, která nese mnohá morální poselství, na nichž si přiblížíme základní hodnoty naší společnosti. Mým cílem je vytvořit s využitím lidových písní program zaměřený na osvojování základů morálních hodnot a zjistit, jak tento program ovlivňuje jednání dětí ve skupině.

Tato práce je rozdělena na teoretickou a praktickou část. V teoretické části se na základě studia odborné literatury zaměřuji na poznatky z oblasti morálního vývoje dětí a charakteristiku vybraných hodnot. Dále pak na lidovou píseň s její

charakteristikou a využitím se zřetelem k Rámcově vzdělávacímu programu pro předškolní vzdělávání. V praktické části je vytvořen program aktivit vycházející z lidových písní, zaměřený na osvojování základů morálních hodnot. Pro evaluaci programu jsem použila strukturované pozorování během dopoledních i odpoledních aktivit dětí.

1 Morální hodnoty

Doba 21. století je charakteristická častými změnami, rychlým vývojem technologií a rostoucím nárokem na člověka. Podle autorek Nytrové a Pikáلكové aktuálnost hodnot spočívá v dynamice a proměnlivosti současného světa, v němž jedinou jistotou je jistota neustálých změn. Honba za bohatstvím, bez ohledu na férovost jeho nabytí, život bez úcty a respektu k druhým, odsouvání slabších, které nabývá až agresivní podoby. Co není vysloveně zakázáno, je dovoleno a tolerováno. To vše vede k otupělosti a lhostejnosti ke druhým lidem (Nytrová, O., Pikáلكová, M.,2011).

„K tomu, abychom se jako jedinci i jako celá společnost stali mravnějšími, nestačí vědět, co je dobré nebo špatné. Nejde o pouhou znalost toho, co je dobré či špatné, ale hlavně o skutečné sdílení hodnot.“(Nytrová, O., Pikáلكová, M., 2011, s.15)

1.1 Vymezení základních pojmů

Morálka - je soubor principů posuzovaných z hlediska dobra a zla a řídících chování a jednání lidí dané společnosti. Subjektivní hodnocení morálního chování se projevuje uskutečňováním tzv. morálního soudu. Tento soud vychází z morálního uvažování a morální intuice (Kučera, D.,2013, s.108).

„Morálka (z. lat. *moralitas* = správné chování) je souhrn kulturně stanovených představ o formách a zásadách správného mezilidského chování. Morální chování je takové, které se při rozdělení chování na dobré a špatné nachází v kategorii dobré.“(Thorová, K., 2015, s.212)

Hodnota - Vágnerová uvádí, že hodnotu lze definovat jako něco, co má pro daného jedince určitou cenu. Něco, kvůli čemu je ochoten vynaložit značné úsilí, aby toho dosáhl. Hodnoty se vytvářejí v průběhu lidského života pod vlivem různých vnějších faktorů, především sociálních. Dále tvrdí, že v průběhu života se vytváří systém hodnot, které představují něco žádoucího, ale i systém antihodnot, tj. toho, co člověk nechce a čeho si necení. Struktura hodnot a antihodnot představuje komplex žádoucích a

nežádoucích cílů, které ovlivňují celkové směřování osobnosti. Hodnotová hierarchie se může během života měnit (Vágnerová, M, 2010).

1.2 Rozvoj hodnot u dětí předškolního věku

Manželé Eyerovi se ve své knize *Jak naučit děti hodnotám* zamýšlejí nad otázkami, proč, kdy, kde a kdo by měl učit děti hodnotám. Uvádí, že učit děti uznávat základní morální hodnoty je nejdůležitější a nejefektivnější způsob výchovy, jakým můžeme přispět k tomu, aby se v životě cítily šťastné. Už dítě v předškolním věku - ať už vědomě či nevědomě - získává vlastní hodnoty. Domnívají se, že v každém věku se děti mohou učit uznávat morální hodnoty a to, co se děti naučí doma – ať už pozitivního nebo negativního, má na ně daleko hlubší vliv než cokoli, co se mohou naučit ve škole nebo v kterékoli jiné instituci.

„Rodina je pro dítě nejdůležitější skupinou a rodiče mají největší odpovědnost za jeho výchovu. Učitelé a poradci mohou k výchově přispět, rozvinout ji a upevnit, ale základní odpovědnost leží na rodičích.“ (Eyer, R., Eyerová, L., 2013, s.11)

1.2.1 Charakteristika metod vedoucích k rozvoji hodnot

Vacek (2008) podává charakteristiku metod pro školní praxi, většinu z nich ale lze využít i pro výchovu v rodině. Dle něj odlišujeme dvě základní skupiny metod podle způsobu práce vychovatele. Jedna z metod je působení přímé – *direktivní* a metoda působení nepřímého – *indirektivní*.

DIREKTIVNÍ METODY

Sem řadíme metodu požadavku, vysvětlování, podněcování a tlumení citů, přesvědčování, příkladu, režimu a kontroly, cvičení a hodnocení (odměny a tresty).(Vacek,P.,2008)

Metoda požadavku – kladení požadavku je formou přímého působení na vychovávaného. Jde většinou o metodu slovní a její použití nevyžaduje od dítěte hlubší pochopení požadavku. Cílem této metody je dosáhnout toho, aby dítě respektovalo

daná pravidla = dosažení tzv. vnější kázně. Vacek uvádí, že se dítě dovídá, co smí a nesmí a jaké jsou jeho povinnosti dříve, než je schopno plně pochopit rozmanitě a složité morální souvislosti. Týká se to především období raného dětství a mladšího školního věku.

„Na počátku volíme zpravidla vnější formy požadavků. Ráznější podoby mají oprávnění zvláště tehdy, když na jemnější formy vychovávaný nereaguje nebo reaguje v rozporu s očekáváním vychovatele. Zostřeněji vyslovujeme požadavky i tam, kde je ohroženo zdraví, či dokonce život žáků a výchovně vypjatých situacích.“(Vacek, P. 2008, s.87)

Metodu požadavku je třeba kombinovat souběžně nebo následně s ostatními postupy – především s vysvětlováním, přesvědčováním, s odměnami a tresty.

Metoda vysvětlování – se s postupujícím věkem vychovávaných uplatňuje stále výrazněji. Bezprostředně navazuje na metodu požadavku.

Na rozdíl od metody požadavku, kdy jde o to, naučit se pravidla a normy žádoucího chování, při vysvětlování jde o pochopení smyslu těchto norem a pravidel a o hlubší porozumění morálním pojmům a zásadám. Při této metodě vychovatel odpovídá na otázky – proč? – a postupně učí děti, aby si samy zdůvodnily jednání, která jsou z hlediska morálky mravná nebo nemravná. Metoda je používána individuálně i skupinově.

Metoda podněcování a tlumení citů – sugesce, substituce, agitace, degravace, eliminace, sublimace.

- ❖ *Sugesce* – Při sugesci využívá vychovatel „nakažlivosti“ citů. V žácích vyvolává citové prožitky anebo je na ně přenáší. Důležitost tohoto jednání spočívá v tom, jak pedagog ovládá komunikační dovednosti jako je mluva, gesta, mimika apod.
- ❖ *Agitace* – působením na city se snažíme v dětech probudit zájem o určitou činnost či myšlenku.

- ❖ *Eliminace* – úkolem je citové zklidnění emočně vypjaté situace.
- ❖ *Degravace* – pomocí degravace oslabujeme nežádoucí emoce – napomáhá nám k tomu např. žert a nadsázka
- ❖ *Substituce* – umožňuje nám nahradit nevhodné podněty a projevy (např. vulgarismy) vhodnějšími výrazy.
- ❖ *Sublimace* – je převedení původního méně žádoucího chování do sféry kulturně a společensky přijatelnější (např. agresivita se více uplatní ve férovém sportovním zápolení...)

Metoda přesvědčování – úzce souvisí s vysvětlováním. Na rozdíl od vysvětlování, které oslovuje především rozumovou stránku osobnosti vychovávaného, při přesvědčování působíme vždy také na jeho city. Záleží však na tom, kdo koho a o čem přesvědčuje. Roli zde hraje věk, pohlaví, vzdělání, odbornost v oblasti, která je předmětem přesvědčování.

Přesvědčit někoho je obtížnější než mu něco vysvětlit. Vedle věcného poučení je třeba dítě získat, aby citově stranilo dobru a ošklivilo si zlo nejen ve vztahu k chování druhých osob, ale také ve vztahu k vlastnímu prožívání. Proces porozumění pravidlu spojený s citovým prožitkem vede ke zvnitřnění normy. Soubor zvnitřněných norem vytváří základ svědomí – vnitřní morálky.

Metoda příkladu – úkolem metody je ovlivnit chování dítěte žádoucím směrem – vytvořit a využít názorné a přitažlivé vzory chování. Volba modelu či vzoru, který si jedinec vybírá k nápodobě, není náhodná. V raném dětství se orientuje na osoby, k nimž má citovou vazbu a s nimiž tráví nejvíce času (rodiče, prarodiče, učitelka v mateřské škole). Náhradním objektem nápodoby jsou pak postavy z nejrůznějších televizních programů. Mládež má silnější vztah ke vzorům ze sportovního prostředí a z oblasti masové či populární kultury – zpěváci, herci apod. Vychovávající mohou pracovat s kladným nebo záporným příkladem. Kladný má být následován, záporný odstrašuje.

Metoda režimu – jde o uvedení určitého řádu do života dítěte jak v rodinném, tak školním prostředí. Pravidelně se opakující činnosti v cyklech v rámci dne nebo týdne umožňují organismu naladit se na optimální výkon při menším výdeji energie. Činnosti probíhající v určitém opakujícím se sledu se stávají návykem či zvykem. Jednání v souladu se tím, jak je dítě zvyklé, mu navozuje pocity libosti a vnitřního uspokojení.

Vacek (2008) uvádí, že dítě by mělo být od útlého věku vedeno k pravidelnosti, k uspořádanému způsobu života. Důvody nejsou pouze hygienické a zdravotní, ale také výchovné.

Metoda kontroly a dozoru - je úzce spjata s metodou režimu a požadavku, stejně jako s metodou hodnocení a cvičení. Kontrola formou „zpětné vazby“ je však součástí jakéhokoliv výchovného působení.

Metoda cvičení – jde o mnohonásobné opakování určitých činností až na úroveň jejich zautomatizování. V mravní oblasti jsou výsledkem cvičení mravní návyky a zvyky. Pro osvojení mravních návyků je rozhodujícím obdobím rané dětství. V něm se zejména rodičovským výchovným působením ukládají základní automatismy zdvořilosti – pozdravení, prosba, poděkování- pravdomluvnost, ale i pořádnost, pečlivost a odpovědnost. Mezi mravní návyky můžeme zařadit i ty, které jsou spojeny s kvalitou mezilidské komunikace – návyk naslouchat, respektovat názor druhého, nabídka podpory a pomoci.

Metoda hodnocení – rozlišujeme kladné hodnocení (odměňování) a záporné hodnocení (trestání) v chování dítěte. Odměny a tresty tvořily vždy nedílnou součást výchovného procesu. Běžně se uvádí, že kladné hodnocení by mělo být upřednostňováno před záporným (Vacek,P. 2008).

Manželé Kopřivovi a kolektiv autorů ve své knize *Respektovat a být respektován (2012)* popisují podobnost působení odměn a trestů. Shodují se v tom, že obojí je vnějším popudem, který působí pouze na vnější chování dítěte, ale nedostává se dovnitř. Dětem pak chybí vnitřní motivace a navozené chování vydrží, jen dokud je odměňováno nebo pokud je pod hrozbou trestu. Tresty i odměny mívají okamžitý

účinek, což mnohým zabraňuje vidět jejich dlouhodobější neblahé dopady na rozvoj osobnosti (Kopřiva,P.2012).

NEDIREKTIVNÍ METODY

Jde o metody nepřímé, které je zapotřebí uplatňovat ve větší míře, než metody přímé. Dlouhodoběji a trvaleji tak ovlivníme charakter dětí, jejich mravní vlastnosti a hodnotovou orientaci.

Nepřímou metodou s *nespecifickým* zaměřením rozumíme jakoukoliv činnost, která pozitivně formuje mravní stránku vychovávaného. Tomu odpovídají dvě metody:

Metoda pověřování jednotlivce úkolem nebo funkcí a metoda utváření samosprávy a spolupráce se samosprávou. Mezi nepřímé metody s nespecifickým obsahem patří rovněž skupinová práce, skupinová diskuze, společná hra a vytváření prostoru pro samostatnou tvůrčí práci dětí.

Nepřímé metody navozené učitelem, které jsou obsahově *specificky* zaměřené, se orientují na problematiku morálky. Pro úspěšné plnění této metody je zapotřebí dodržet dvě základní podmínky.

1. Řešení konkrétního problému, který je pro děti přitažlivý
2. Příležitost pro každé dítě dostat se k vlastnímu uvažování.

Děti samy nalézají v diskuzi řešení. Jde o metody, které vtahují do děje rozebíraných příběhů, navozují problémové situace a podněcují k mravně pozitivním aktivitám. Nesmí jít o moralizování a mentorování.

Podle Vacka (2008) rozlišujeme tři základní formy uplatnění metody:

- a) problémové situace (příběhy) s morálním obsahem;
- b) rozbor obecnějšího morálního problému (analytická diskuzní metoda);
- c) hry s morálním obsahem.

I my můžeme v mateřské škole rozebírat problémové situace, které se vyskytnou nejen v příbězích, ale přímo v konkrétní škole, třídě, skupině. Využít k tomu můžeme například pohádky, různé metody dramatické výchovy i píseň. Záleží na nás, učitelkách, jak problémovou situaci uchopíme a jakým způsobem se ji rozhodneme s dětmi řešit.

1.2.2 Charakteristika morálního vývoje v předškolním věku

Thorová(2015) uvádí, že zkoumáme-li morální vývoj, musíme věnovat pozornost morálnímu uvažování (souvisí s kognitivním vývojem), schopnosti sebekontroly (souvisí s temperamentem) a morálním emocím (souvisí s emočním vývojem). S postupujícím věkem si děti zvnitřňují pokyny druhých osob, rodičů a dalších autorit. Výchovou a vlastními zkušenostmi si děti osvojují morální pravidla a společenské konvence. Hraničním věkem, kdy děti začínají rozeznávat mezi morálními pravidly a společenskými konvencemi jsou 3 roky. Takto staré děti jsou již schopné vymyslet plán, který jim umožní kontrolovat jejich chování. Součástí sebekontroly je regulace emocí. Sebekontrola se s věkem zlepšuje, chování je méně impulzivní. Morální uvažování dítěte je jednoduché, zvnitřňuje pouze od autorit převzaté zákazy a pravidla. Dětské svědomí je citlivé a pokárání může vyvolat velmi lítostivou reakci. Dítě se teprve vývojem učí zvládat kritiku. O zvýšené citlivosti svědomí píše pěkně Říčan v Cesta životem.

Výzkum morálního vývoje dítěte byl značně ovlivněn J. Piagetem, který zdůraznil příbuznost vývoje intelektového a morálního. Řešení morálních problémů dítětem a mladistvým závisí na zdokonalujícím se poznání. Velký význam má u dítěte rozvinutí schopnosti podívat se na skutečnost z jiného než vlastního hlediska. Piaget zároveň zdůraznil, že ve vývoji morálky dítěte mají podstatný význam jeho vztahy k druhým lidem, nejprve k rodičům, později především ke skupině vrstevníků (Čáp, J. 2007).

J. Piaget a L. Kohlberg se stali zakladateli relativně mladého, ale dnes již velmi rozvinutého psychologického oboru – *Psychologie morálky*.

J. Piaget vychází z odpozorované skutečnosti, že právě tak, jak se děti odlišují od dospělých v kognitivním a osobnostním vývoji, liší se i v úrovni morálního usuzování.

Podle Kučery (2013) definoval čtyři základní vývojová stádia dítěte:

1. Senzomotorické stadium do - 2 let

- odlišuje sebe od objektů
- rozeznává sebe jako aktivního činitele a začíná jednat záměrně
- dochází k odhalování vztahu mezi vlastním jednáním a jeho důsledky

2. Předoperační stadium – 2-7 let

- učí se používat jazyk, dochází k rozvoji jazykové symbolizace
- objekty jsou reprezentovány pomocí představ a slov
- předměty třídí podle jednoho rysu (barva)
- myšlení je egocentrické (nevnímá názory druhého)

Poté následuje ještě stadium konkrétních operací tj. od 7- 12 let a stadium formálních operací tj. od 12 let (Kučera,D.,2013).

Thorová(2015) ve své publikaci uvádí Piagetova stadia morálního vývoje:

Premorální období – do 4 let – Piaget se domníval, že děti do 4 let pravidlům nerozumí. Při hře si vytváří vlastní pravidla, která náhodně mění, hrají ne kvůli pravidlům, ale kvůli radosti ze hry .

Morálka heteronomní (odpovídá předoperačnímu stádiu) – 4 – 7let – období morálního realismu, kdy jsou pravidla stanovena autoritou a nelze je měnit. Důvodem morálního chování jsou zákazy pochvaly, povzbuzování, odměny a tresty. Děti mají obtíže vžít se do motivů druhých kvůli egocentrickému myšlení (nedokáží nazírat na skutek z pohledu druhé osoby).

Následuje **tranzitorní stadium (odpovídá stadiu konkrétních operací)** tj. 7-10 let, kdy dítě vykazuje rysy heteronomní i autonomní morálky. Domnívá se, že chování je

správné nebo špatné podle jeho vlastního názoru. Začíná kritizovat. Posledním obdobím je **morálka autonomní (odpovídá stádiu formálních operací)** – 10 – 12let – morální relativismus – děti vědí, že pravidla jsou dána společenskými konvencemi, vytváří je lidé, ale dají se měnit. Piaget se domníval, že morální vývoj se ve 12 letech dostává na úroveň dospělých.

Thorová uvádí, že výzkumy prokázaly, že už děti mezi 3. – 4. rokem, v době, kdy se začínají ptát „Proč?“, začínají brát při posuzování chování motivy v potaz.

Piaget zdůrazňoval pozitivní roli vrstevníků v morálním vývoji dítěte. Stejně staré děti pomáhají dítěti odpoutat se od egocentrismu a motivují ho zajímat se o druhé (Thorová, K.,2015).

Na Piagetovu teorii navázal americký psycholog L. Kohlberg (1927-1987) a život člověka rozčlenil do tří hlavních úrovní a šesti stádií morálního vývoje (Thorová, K.,2015).

„Vývoj jedince probíhá od prvního nejnižšího stadia k šestému, nejvyššímu. Kohlberg vychází z předpokladu, že lidské myšlení prochází rozlišitelnými fázemi tak, jak se jedinec psychicky rozvíjí. Postupně tedy dozrává i morálně, v rovině tzv. morálního usuzování.“(Vacek,P., 2005,s.19)

Stádia morálního vývoje dle Kohlberga - zdroj (in Vacek, P., 2005)

I. PREKONVENČNÍ ÚROVEŇ

V tomto období mluvíme o vnější morálce, kdy u dítěte není zatím vyvinut smysl pro morálku, ale jeho chování může být tvarováno prostým zpevněním. Dobro a zlo jsou posuzovány podle vnějších důsledků, nikoliv podle etického kodexu.

1. Orientace na poslušnost a vyhýbání se trestu – Dítě vnímá každou potrestanou činnost jako špatnou a proto je pro něj dobré dělat to, za co je odměňováno. Hlavním motivem jeho chování je strach z trestu. Dítě zná důsledky a podle toho se chová. Převládá egocentrické hledisko, dítě si neuvědomuje zájmy druhých.

2. Individualismus, účelovost, usilování o odměnu a ocenění – typická je snaha vyhýbat se negativním důsledkům svých činů, vzniká cit pro spravedlnost. Pravidla jsou dodržována tehdy, když to vyhovuje okamžitému zájmu dítěte. Jednání směřuje k uspokojení vlastních potřeb. Dobro je představováno výrokem „co z toho mám já?“.

II. KONVENČNÍ ÚROVEŇ

Je zde snaha naplňovat očekávání rodiny a přátel, dodržování zákonů, které jsou považovány za hodnotné bez ohledu na okamžité důsledky.

3. Orientace na vzájemné vztahy - dítě se zabývá normami skupin, které ho obklopují (rodina, přátelé). Dítě se snaží žít tak, aby to odpovídalo očekávání blízkých osob. Důvodem je potřeba být dobrým člověkem ve vlastních očích i očích druhých lidí.

4. Orientace na zákon a řád, respektování společenského systému – správné chování znamená plnit povinnosti, prokazovat respekt k autoritě a podporovat fungující řád společnosti. Tyto normy se společenskou platností umožňují odlišit dobré od špatného. Důležité je vyvarovat se narušování norem s heslem „co kdyby to udělal každý...?“

III. POSTKONVENČNÍ ÚROVEŇ

Na této úrovni je zřetelná snaha definovat morální hodnoty a principy, které se uplatňují neohledně na vliv autority skupiny nebo jednotlivce.

1. Orientace na legální společenskou smlouvu a individuální práva – člověk si je vědom, že lidé zastávají různé hodnoty a postoje. Existují normy relativní, jejichž existence je podmíněna sociální dohodou. Mimo ně existují hodnoty, které jsou trvalým základem soužití mezi lidmi a musí být respektovány v jakékoliv společnosti.

2. Orientace na obecné etické principy – správné je řídit se podle vlastních svobodně zvolených morálních principů. Mezi základní univerzální zásady je počítán princip rovnosti lidí, respektování lidské důstojnosti a individuální svobody. Kritériem morálního hodnocení je vlastní svědomí (Vacek, P., 2005).

1.2.3 Pedagogické hodnocení v oblasti výchovy k hodnotám

Pedagogické hodnocení je chápáno jako hodnocení určitého pedagogického jevu či situace pro pedagogické účely. Jednou z oblastí tohoto hodnocení jsou také výsledky vzdělávání. Pedagogické hodnocení vzdělávacích výsledků v předškolním vzdělávání, tak jak je chápe současná pedagogika, znamená hodnocení individuálních pokroků dítěte v rozvoji a učení. V žádném případě to neznamená, že by děti v mateřských školách měly být klasifikovány, či dokonce známkovány podle státem či úřadem daných norem, a tím vzájemně porovnávány ve svých výkonech.

Portál RVP uvádí, že smysl pedagogického hodnocení spočívá v tom, že učitelka průběžně sleduje, jak se dítě vyvíjí, jak se zdokonaluje ve svých dovednostech, jak si při hrách a běžných činnostech vede, jak se cítí, a zároveň vyhodnocuje, zda a jaké pokroky ve vzdělávání dělá. Cílem je, aby zjistila, co dítě potřebuje. Podle toho pak dále postupuje v jeho výchově a vzdělávání. Právě toto je důležitý rys pedagogického hodnocení (Kateřina Smolíková, 2007).

To by měla být běžná praxe nás učitelek v mateřské škole, která napomůže tomu, aby se každé dítě v mateřské škole cítilo dobře, aby dobře prospívalo a naučilo se potřebným a užitečným dovednostem a poznatkům. Je důležité, abychom před sebou neviděli jen třídu plnou dětí, ale každé dítě zvlášť, každou jedinečnou osobnost. Je důležité uvědomit si, že každé dítě se vyvíjí vlastním tempem a má své dispozice a své vzdělávací potřeby. Pokud si jako učitelka připustím tyto důležité faktory, mohu naplňovat požadavek individualizace vzdělávání.

Někdy je těžké rozpoznat, co dítě skutečně neumí, neví nebo dělá špatně a odlišit od toho, co dělá podle toho, jak mu to někdo přikázal - např. má od rodičů zakázáno půjčovat hračku, kterou si přineslo z domova, nesmí z hygienických důvodů brát něco do ruky, dělit se o pamlsek, nebo se mu prostě v tu chvíli nechce spolupracovat, protože je zaujato jinou činností. Je důležité dětem naslouchat a nevynášet o dětech předčasné a ukvapené soudy, které by mohly zkreslit a ovlivnit celkové hodnocení. U dětí v předškolním věku budeme hodnotit individuální vzdělávací pokroky každého

dítěte a nepřipustíme srovnávání s ostatními dětmi (*Pedagogické hodnocení v pojetí RVP PV, 2007*).

2 Charakteristika základních hodnot

Manželé Eyerovi se ve své knize zamýšlejí nad tím, zda existují nějaké univerzální hodnoty, které by byly nepodmíněné, neměnné a nezávislé na jednotlivých druzích náboženství. Po prostudování knih autorů, kteří se věnují problematice hodnot, jsem vybrala následující hodnoty, které jsou dle mého názoru důležité pro život dítěte a lze je dětem představit v mateřské škole.

2.1 Poctivost

Jedno české přísloví praví, že: „*S poctivostí nejdál dojdeš.*“ Bez poctivosti se neobejde žádná civilizovaná společnost. Opravdová poctivost je rysem osobnosti. Není ovlivněna okolnostmi a nesleduje vlastní zájmy.

„Naučit děti poctivosti je opravdu náročná výzva nepoctivosti, se kterou se každý den potkávají.“ (Eyer, R., Eyerová, L. 2013, s. 21)

Poctivost k druhým, ke společnosti a k sobě je vnitřní síla a důvěra, kterou může dát výchova založená na pravdomluvnosti. Důležitý je pro děti především příklad rodičů. Právě rodiče, kteří znají své dítě nejlépe, dokáží rozeznat, zda jim dítě říká pravdu nebo lež.

2.1.1 Pravda jako opak lži

Pravdou bývá označována shoda skutečnosti s realitou. Je důležité dítě za pravdomluvnost pochválit. V případě že se přizná k něčemu špatnému, je vhodné vyzdvihnoutí tohoto počínání než pokárání. Opakem pravdy je lež.

Lež je nepravdivý výrok, s vědomým záměrem oklamat druhé za účelem získat vlastní výhodu nebo se vyhnout trestu. Lež bývá součástí dětských projevů. Není však lhaní jako lhaní a musíme brát v úvahu věk dítěte. Teprve od mladšího školního věku výš můžeme předpokládat, že je schopno přijímat pravidla mezilidských vztahů jako závazná. Jejich obecnou platnost plně chápe až v době před pubertou. U předškolních

dětí a ještě u dětí z prvních dvou tříd se nejčastěji sekáváme s vymyšlením, nebo bájevitou fantazií (Matějček, Z., 1997).

2.2 Odvaha

„Odvaha je uplatnění vlastní vůle k dosažení cíle navzdory vnějšímu či vnitřnímu odporu.“(Kučera, D.,2013, s. 109)

Odvaha je důležitou vlastností, se kterou se děti setkávají už od útlého věku. V nejedné pohádce se dozvídáme, že odvaha, statečnost, nebojácnost a hrdinství je patří mezi ctnosti člověka.

Pro děti je prokázání odvahy těžké. Obvykle to vyžaduje překonání bušícího srdce a nepříjemných pocitů nejistoty a úzkosti. Pokud se o to dítě pokusí, zaslouží si bez ohledu na úspěšnost ocenění (Eyer, R., Eyerová, L., 2013).

2.3 Odpovědnost – spolehlivost

„Člověk dělá, co musí – navzdory osobním následkům, i přes překážky a nebezpečí a tlaky- to je základem veškeré morálky“

John Fitzgerald Kennedy

Na přednáškách psychologa Marka Hermana s názvem „Pravidla nejsou povídky“ bylo poukazováno, že již pětileté dítě by mělo být odpovědné za vykonání dvou povinností v domácnosti. Dítě by mělo samostatně udržovat pořádek okolí svého pokoje, umět se samo vpravit a zvládnout jednodušší úklid. Dítě je šťastné, když je doma vše v pořádku a může se na tom samo podílet. Dítě je odpovědné za to, co říká a dělá.

2.4 Respekt

Manželé Kopřivovi se shodli, že respekt a úcta je to nejdůležitější a nejpodstatnější, čím můžeme pomoci dítěti vyrůst v zodpovědného a kompetentního člověka s vysokými morálními hodnotami.

Respektovat druhé znamená:

- a) Chovat se k lidem tak, aby to nezraňovalo jejich lidskou důstojnost. Základním vodítkem je při tom nedovolit si k ostatním nic, co nechceme, aby si oni dovolili k nám.
- b) Přijmout fakt, že se ostatní lidé mohou od nás lišit – mají jiný vkus, jí jiné jídlo, mají jiný názor apod. Liší se v mnoha věcech, aniž by byli lepší nebo horší než my (Kopřiva, P. 2012).

„Mnoho univerzálních hodnot a ctností, které přispívají k dobru jednotlivce i společnosti a posilují naši lidskou důstojnost, je odvozeno z hodnoty respektu a z hodnoty odpovědnosti.“(Vacek, P., 2008, s.108)

2.4.1 Prosím, děkuji, promiň

Tato „kouzelná slovíčka“ jsou dětem vštěpována již od nejútlejšího věku. Patří mezi základní pravidla slušného chování, stejně tak jako umět pozdravit, popřát dobrou chuť či všeho nejlepšího.

2.4.2 Tolerance

Internetový portál Wikipedie uvádí, že tolerancí se obvykle rozumí schopnost nebo ochota vydržet, snést nebo dokonce uznávat něco, co člověku nebo společnosti není příjemné, ale proti čemu se z různých důvodů nebrání. Může to být proto, že to snášet musí, že jim nic jiného nezbývá. Tak snáší člověk například žízeň, chlad, námahu, hluk, stres, nepříjemné prostředí a podobně. V tomto smyslu je jistá tolerance nezbytnou výbavou každého organismu, člověka i společenské skupiny. Dále zmiňuje, že jistou míru tolerance vůči jiným, odlišným lidem a jejich zvyklostem nebo představám vyžaduje běžné soužití ve společnosti.
(<https://cs.wikipedia.org/wiki/Tolerance>)

2.5 Láska

„Láska je interpersonální vztah založený na silné citové vazbě k určité osobě, věci či ideji.“(Kučera, D., 2013, s. 118)

Nytrková (2011) uvádí, že láska je hodnotou přímo královskou. Je to veskrze kladná emoce, tajemství a energie života. Ve skutečné lásce je přítomna pokora, trpělivost, obětavost a tolerance. Kdo miluje, dovede naslouchat, má ke druhému respekt a úctu a myslí na druhého více než na sebe.

2.6 Empatie

Empatie je umění správně vnímat neslovní projevy a vciťovat se do situace druhé osoby (Kučera, D., 2013).

„K tomu, aby děti mohly být empatické, potřebují umět vnímat a rozlišovat emoce své, a teprve na základě jejich pochopení, mohou chápat emoce druhých lidí.“ (Svobodová, E., 2010, str. 93)

3 Lidová píseň

Krček (2008) uvádí, že chceme – li porozumět lidové písni, je třeba znát i její historický vývoj. Souvisí s celkovým vývojem národa, zvláštní úlohu v českých dějinách sehrála zejména v době temna a národního obrození.

Nejstarší lidový zpěv předslovanské a slovanské doby se na našem území nedochoval. Můžeme pouze říci, že v předfeudální společnosti se zpěv spojoval se „světem práce“.

V 9. – 11. století byly písně o původu rodů nebo významných činech vystaveny církevním zákazům, ze kterých se dovídáme o obřadním charakteru lidové písně. Obřadní píseň měla minimální tónový rozsah bez harmonického cítění intervalů, takže se podobala spíše recitativu. V 10. – 12. století se zpívá v kostele píseň, která právě malým tónovým rozsahem mohla ovlivňovat lidové písně té doby.

Nový směr lidové písni dal rozvoj nástrojové hudby ve středověku. Došlo k rozšíření tónové řady založené na harmonickém cítění a volný rytmus získal určitou pravidelnost.

V období renesance, v 15. – 16. století, má česká lidová píseň mimořádné postavení. Došlo k vyhranění dur – mollové stupnice.

V 17. - 18. století došlo ke stylové a tematické rozmanitosti lidové písně. Rozvíjejí se písně, které jakoby přebírají zrcadlo doby. V písních se popisují děje třicetileté války, prosazuje se katolicismus nebo protestantismus, feudální moc či poddaní aj.

V kostelních produkcích, při nichž se provozovala umělecky náročná díla, se nejvýrazněji projevila spojitost lidové a umělé hudby. Spojovacím článkem lidového a tzv. vyššího prostředí byli venkovští kantoři. Charakteristické rysy nového klasického stylu se v české hudbě objevují už před polovinou 18. století. Šlo o pravidelně členěné melodické periody, přehlednou rytmickou strukturu a prostý harmonický průběh.

Typické pro píseň té doby je výrazný vliv tance. Převládá durová tónina. Melodický a harmonický průběh je určující a podřizuje se mu i textová stránka písně. Proto se také vyskytuje obyčejně více textů k jednomu nápěvu.

3.1 Charakteristika a morální obsah

„Píseň je většinou kratší skladba pro jeden hlas bez doprovodu nebo s doprovodem, tvořená na strofický text, nejčastěji o jedné či více slokách.“(Jurkovič, P., 2012, str.43)

Wikipedie uvádí, že lidové písně jsou takové písně, u kterých není znám jejich původní autor a jedná se vždy o písně plně anonymní. Písně byly většinou šířeny ústním podáním, často tak, že matka doma předzpěvovala svým dětem a ty její písně odposlouchaly. Lidové písně se tímto způsobem dědí z generace na generaci, z pokolení na pokolení, od jednoho člověka k jinému. Dále se zmiňuje o tom, že lidové písně se liší nejen podle jednotlivých zemí a národů, ale i v rámci jednotlivých regionů a oblastí Česka (https://cs.wikipedia.org/wiki/Lidová_píseň).

Krček (2008) uvádí, že lidová píseň souvisí s ústním podáním a tradicí podobně jako pohádky.

Jurkovič (2012) uvádí, že píseň se ve svých podobách liší podle účelu, funkce nebo rozsahu. Písnička, stejně jako ostatní hudba, je jistým druhem informace o našem světě. „Dávají nám vědět o kytkách, o stromech, o zvířatech, ale především o nás lidech, o našich radostech či trápeních. Dávají nám však také zprávu o lidské práci, tedy například o řemeslech a řemeslnících.“(Jurkovič, P. 2012, str. 46)

Strnadová (1988) uvádí, že hudba utváří a cílevědomě usměrňuje vztah dítěte k okolnímu světu a pomáhá mu objevovat kolem sebe krásu a harmonii, umět ji prožívat a hodnotit. Pomocí písní dochází k vytváření základů charakterových vlastností, jako je ohleduplnost, vytrvalost, soustředěnost a trpělivost, radost, optimismus a vytváření správného vztahu k sobě samému i k ostatním. Dítě si pomocí písně může získat také základy správných postojů k práci a úctu k práci druhého.

Šimanovský (2011) píše, že už řecký filozof Platon upozorňoval na morální význam hudby ve výchově a vzdělávání.

3.2 Využití lidové písně ve výchově k hodnotám se zřetelem k RVP PV

V Rámcově vzdělávacím programu předškolního vzdělávání (RVP PV) můžeme v dílčích cílech a očekávaných výstupech nalézt konkrétní zmínky o výchově k hodnotám.

V oblasti **Dítě a jeho tělo** nalezneme dílčí vzdělávací cíl v osvojení si poznatků a dovedností důležitých k podpoře zdraví, bezpečí. Dále vytváření si zdravých životních návyků a postojů jako základů zdravého životního stylu. Zpěv písní je doporučován v nabídce činností RVP PV, protože podporuje zdraví i duševní pohodu. Mnohé písně dle mého i potřebu vyrovnat se s různými životními problémy vyjadřují (např. zachovat si nadhled a optimismus).

V oblasti **Dítě a psychika** je uvedena schopnost komunikace s druhými, naslouchání druhým, řešení problému a situace, umění vyjádřit souhlas i nesouhlas (říci „NE“) v situacích, které to vyžadují, uvědomovat si příjemné a nepříjemné citové prožitky (lásku, soucit, radost, strach), citlivost ve vztahu k živým bytostem. Tyto pocity jsou obsaženy v lidových písních a navíc je děti také prožívají při jejich poslechu i produkci, mohou si je uvědomovat a různými způsoby i vyjadřovat.

V oblasti **Dítě a ten druhý** nalezneme dovednost dodržování pravidel ve vztahu k druhému, posilování prosociálního chování ve vztahu k ostatním lidem a vytváření prosociálních postojů, jako je tolerance, respekt, citlivost. Pomocí lidové písně můžeme při práci s dětmi tyto dovednosti rozvíjet a postupně v nich upevňovat.

Oblast **Dítě a společnost** nabízí poznávání pravidel společenského soužití, schopnost spolupráce s ostatními, vytváření povědomí o mezilidských morálních hodnotách. Tyto hodnoty jsou v lidové písni prakticky zahrnuty, mnoho písní vypráví o tom, jak se dříve žilo. V době, kdy bylo prosto normální soužití několika generací a nezištná pomoc druhému nečinila nikomu problém.

V oblasti **Dítě a svět** je uvedeno vytváření pozitivního vztahu k místu a prostředí, v němž dítě žije a rozvoj úcty k životu ve všech jeho formách (RVP PV, 2017). Pomocí lidové písně můžeme dětem nastítnit důležitost domova, rodiny a můžeme rozvinout pocit sounáležitosti.

PRAKTICKÁ ČÁST

4 Využití lidové písně k osvojení základů morálních hodnot u dětí

4.1 Cíl práce a metodologické řešení

Cílem praktické části bakalářské práce je vytvoření vzdělávacího programu, který bude zaměřen na osvojování základů hodnot. Konkrétně se jedná o integrované tematické celky, vycházející z lidových písní, které děti dobře znají. Tyto celky byly ověřeny v praxi a evaluovány.

Jednotlivé integrované celky byly realizovány ve věkově heterogenní třídě mateřské školy. Do třídy, ve které činnosti probíhaly, je zapsáno 20 dětí (12 chlapců a 8 děvčat). Osm dětí předškolního věku, pět dětí ve věku čtyři až pět let a sedm ve věku dva a půl až čtyři roky.

V rámci praktické části bakalářské práce byla použita metoda kvalitativního výzkumného šetření - strukturované pozorování. Tematické celky byly realizovány a evaluovány po dobu deseti týdnů.

4.2 Evaluační plán

Evaluační otázky pro vyhodnocení jednotlivých celků:

1. Jak děti zvládají očekávané výstupy?
2. Jak děti reagují na nabízené činnosti?
3. Jak hodnotí aktivity samy děti?

Na konci integrovaných bloků dojde k závěrečné evaluaci, ve které bude shrnuto, jak písně s morálním obsahem ovlivnily následné jednání dětí ve skupině.

Metody evaluace

Na základě očekávaných výstupů a evaluačních otázek byly děti pozorovány a poznatky z činností hodnoceny a zpracovány v evaluaci každého tematického celku.

Výsledky z realizace vzdělávacího programu jsou shrnuty v evaluaci za každou písní. Jednoduchou evaluaci provedly i děti pomocí noty čtvrtové (nožička nahoru ● = líbilo, nožička dolu ◡ = nelíbilo). Děti hodnotily každý tematický celek zvlášť společně s rozhovorem o prožité činnosti. Na závěr programu bylo vypracováno závěrečné zhodnocení.

4.3 Tematické celky vycházející z lidových písní

4.3.1 BĚŽÍ LIŠKA K TÁBORU

Rozvíjené hodnoty: respekt k majetku druhého, poctivost, pomoc druhému

Cíle:

- poznávat pravidla společenského soužití, respektování majetku druhého
- vytvořit povědomí o mezilidských morálních hodnotách
- rozvíjet řečové schopnosti a jazykové dovednosti
- ukázat dětem, že ne všichni lidé respektují pravidla chování, že se můžou chovat neočekávaně, proti pravidlům
- vést děti k aktivní ochraně práv – ochrana majetku

Nabídka činností:

1. S dětmi se vydáme na výlet. Děti se podle instrukcí budou pohybovat po vyznačené dráze ve třídě. Cílem cesty je „město Tábor“, které bude označeno dopravní značkou. Zde se děti stanou svědky nestandardní situace a tou bude krádež.
2. Maňáskové divadlo – příběh na motiv písně Běží liška k Táboru.
3. Povídáme si o tom, co jsme viděli (postřehy dětí, vnímání prožité situace...).

Otázky k dětem:

„Stala se vám někdy stejná situace?“, „Proč liška kradla?“, „Jak se cítil okradený ježek?“, „Když někdo někomu něco vezme, tak...?“

4. „přiznání“ v kruhu - zavřeme si oči, a kdo už někdy někomu něco vzal, dá si ruku na hlavu (děti, které nechtějí, mají zavřené oči, ale nemusí hrát)
5. Kruh – doprostřed na židli usadíme lišku (zloděje), děti přistupují k lišce a nahlas řeknou, co by jí chtěly říct. (Šimanovský)
6. Honička - na způsob „chodí Pešek okolo“. Zpívá se první sloka, poté liška pytlím označí ježka, který ji musí chytit
7. Jak by písnička mohla dopadnout? – hledání možných variant konce písničky

Následující den

1. Ve dvojicích společné plnění pytlíčků, nutnost vzájemné dopomoci. Děti si budou moci vybrat mezi bylinkovou směsí, zrnkovou kávou, levandulí, květem heřmánku, listem jahodníku a kuchyňským kořením – hřebíček, nové koření, skořice. Pytlíčky následně využijeme při hře na ježky a lišku.
2. Výstava výrobků – děti si přivoní ke všem sáčkům a označí notičkou ten, který jim nejvíce voní a proč.

3. „Na ježky a lišku“– všichni děti se promění v ježky, kteří budou tančit v rytmu hudby i se svým pytlíčkem. Po ztišení hudby ježci usínají a pokládají pytlík vedle sebe, nedotýkají se ho. V tom momentě se vypravuje liška (čepice) uloupit jednomu z ježků pytlíček. Po probuzení jeden z ježků sice nemá svůj pytlík, ale má své kamarády, kteří mu pomohou získat svou věc zpět splněním úkolu a to vymyšlením rýmu na vrácení pytlíčku. Pokud se rým podaří, na lišku zadupou. Liška vidí, že nemá šanci a pytlíček vrátí.
4. Děti zhodnotí tematický celek pomocí notičky.

Výstupy:

- a) dítě komentuje nesprávné chování – krádež, aktivně se staví proti němu
- b) dítě dokáže upozornit toho, kdo se chová proti pravidlům
- c) dítě se snaží pomoci tomu, kdo byl poškozen nesprávným chováním druhého
- d) dítě vede jednoduché úvahy o krádeži a vyjadřuje to, o čem přemýšlí
- e) dítě pomáhá kamarádovi při plnění pytlíčků

Průběh činnosti a evaluace:

Souvislost hodnocení s konkrétními výstupy je označena příslušnými písmeny **a-d**.

Děti byly z nápadu výletu nadšené a samy navrhly, jestli si mohou vzít batůžek. Nápad jsme odsouhlasili a mezi dětmi panovala zvědavost, kam půjdeme. Menší děti šly za ruku s kamarádem nebo sourozencem. Nápis na značce děti s dopomocí přečetly samy.

U připravené divadelní zástěny se děti posadily a sledovaly maňáskové divadlo. Příběh byl krátký, a tak vydržely sledovat i nejmenší děti. V průběhu děje pokřikovaly

na lišku a snažily se varovat ježka **(a, c)**. Tuto reakci jsem využila při následném rozhovoru.

Přiznání se účastnilo jedenáct dětí, starší děti jsou si již vědomy prohřešku, a tak se jim do hry nechtělo. U dětí, které se odvážily přiznat, jsem slovně ocenila odvalu a poctivost.

Z počátku kruhové aktivity byly děti nesmělé a nevěděly, jak myšlenku formulovat. Až po několika odpovědích dostaly odvalu a začaly vymýšlet odvážnější formulace. Častá odpověď, hlavně mezi malými dětmi, byla: „Ty ty ty, to se nedělá!“. U nejstarších chlapců byla potřeba usměrňovat slovní vyjádření a přehnané vyhrožování lišce tresty („Useknu ti ocas, zlodějko!“, „Upálím tě!“). Byl znát dosud nerozvinutý odhad důsledků špatného jednání, často ovlivněno nevhodnými seriály **(a, b, d)**.

U honičky se děti odreagovaly a fandily ježkovi **(c)**.

Při následné procházce jsme debatovali o možných variantách konce písničky a mezi nejzajímavější nápady patřilo, že by mohla liška ježka pěkně poprosit a ježek by se o obsah pytle rozdělil nebo ježek lišku chytil a popíchal ji bodlinami **(d)**.

Následující den jako dobrá motivace posloužily již připravené misky s ingrediencemi. Děti se zájmem prohlížely, osahávaly a očichávaly. Byly v očekávání připravované činnosti a vypyptávaly se. Odpověděla jsem jim písničkou a nechala je hádat, co budeme dělat. Po ozdobení pytlíků dle vlastní fantazie přišla aktivita, kdy si

každý namíchal libovolnou směs, a ve spolupráci s kamarádem se naplňovalo. Vzájemná pomoc se dařila, avšak nevýhodou byly užší otvory pytlíku, kdy koření padalo často na zem **(e)**.

Příjemné bylo očíhávání jednotlivých pytlíků. Děti neznaly tvůrce, a tak rozhodovaly opravdu jen podle vkusu přiložením notičky. Časté bylo přirovnání vůně ke všedním činnostem např. „Voní mi to jako posečená tráva.“ nebo „Připomíná mi to maminku, když si uvaří kafe.“, „Takto to voní, když doma pečeme perník.“

Při hře „Na lišku“ si děti tak dobře chránily pytlíčky, že bylo pro lišku velmi obtížné některý uloupit. Zpočátku hry měly děti tendenci po uloupení svého sáčku lišku honit. Po upřesnění pravidel děti bez problémů tvořily rýmy a pomáhaly k opětovnému získání sáčku. Zadupání si děti velmi užívaly a doprovázely křikem **(a, b, c)**.

Závěrečné hodnocení ze strany dětí byla zpočátku rozpačitá a nechaly se ovlivnit názorem kamaráda. Proto jsme museli evaluaci slovně doplnit. Hodnotilo 17 přítomných dětí. (● – 16, ◐ - 1). Jednomu dítěti se nelíbilo, že na něj při kruhové hře děti křičely (hru si zvolilo dobrovolně, ale roli lišky neodhadlo a reakce dětí neuneslo a rozplakalo se).

4.3.2 MĚLA BABKA

Rozvíjené hodnoty: empatie, slušnost, spravedlnost,

Cíle:

- naučit děti empatickému chování, vést děti k rozpoznání pocitů druhého
- vést děti k tomu, že podělit se je správné
- posilovat prosociální chování ve vztahu k ostatním dětem ve třídě
- užívat slov PROSÍM a DĚKUJI
- vytvořit dětem představu o spravedlnosti

(Krček, J., 2010)

Nabídka činností:

První den

1. Dětem ukážu obrázek a oni popíší, co na obrázku vidí, vysvětlíme si pojem ilustrace a ilustrátor.
2. Otázka „Jakou písničku nám to připomíná?“, popřípadě jako nápovědu zabroukám melodii.
3. Rozdání jablíček do dvojic - babička a děda se vzájemně žádají o jablíčko. Babička se může rozhodnout, zda jablíčko poskytne.
4. „Jablíčková honička“ – paní učitelka je Jablíčková babička, která má u sebe košík s jablky. Každé z dětí má v ruce malé jablíčko. Pokud je honičem chyceno, odevzdá

mu své jablíčko a jde slušně požádat babičku o jablíčko. Pokud slušně požádá – řekne PROSÍM a DĚKUJI, může se zpět zapojit do hry.

5. Ochutnávka jablíčka: každé z dětí dostane dva kousky jablíčka. Děti mají možnost (po vysvětlení) obdarovat kamaráda jedním kouskem a druhý si nechat. Poté se podíváme, jak to s jablíčky dopadlo, kdo má kolik jablíček, zda to tak nechat nebo zda má někdo nějaký nápad, co by mohl udělat – třeba ten, co případně dostane víc, dá tomu, kdo nemá. Pak si jablíčka sníme.

Druhý den

1. Hry s padákem:

- Ukryji pod padák různé ovoce a zeleninu a děti po hmatu vyhledají jablka a pokusí se spočítat.
- Záchrana „jablíček“ (plastové červené míčky) – děti se snaží udržet jablíčko na padáku. Počet jablek se postupně zvyšuje.
- Sběr jablek – děti se snaží trefit všemi jablíčky (míčky) do prostředního otvoru v padáku = „košík“.

2. Pečeme štrúdl – děti se postaví v jednom směru do kruhu a na zádech kamaráda před sebou jablíčko: omyjí, oškrábou....nakonec vyválíme těsto (děti leží v řadě na zemi a převalují se vpravo, vlevo). Nakonec štrúdl naplním jablky, zabalím (děti se stočí do klubíčka) a pocukruji.

3. Upečeme společně opravdový štrúdl, který spravedlivě rozdělíme.

Třetí den

1. Četba z knihy Draka je lepší pozdravit aneb o etiketě- kapitola „Hamty hamty, ať mám víc než tamty!“, která se věnuje umění podělit se. Před spaním.

Otázky k textu: „Co je to chamtivost?“, „Je vždy výhoda, mít něčeho nejvíc?“ (práce, modřin, zranění, apod.). „Jaký vliv mohla mít chamtivost kaktusu na ostatní květiny?“

2. Tanec mazurka na nahrávku písničky Měla babka.

Výstupy:

- a) dítě nabízí ze svého majetku (jablíčka), umí se podělit
- b) dítě projevuje radost z radosti druhého
- c) užívá ve své komunikaci slova PROSÍM a DĚKUJI a chápe jejich význam
- d) spolupracuje při skupinové či párové aktivitě, snaží se být dobrým partnerem

Průběh činnosti a evaluace:

Děti měly při popisování obrázku dobré postřehy a všimly si i malých detailů („Kočka drbe babičku na rameni“, „Babička se usmívá.“) Děti písničku poznaly velmi brzy, ale divily se, kde je děda a začaly spekulovat, kam se ztratil, proč tam není. Mezi vtipnou reakci patřila odpověď, že šel děda na pivo.

Ze začátku někteří při úkolu s žádostí o jablíčko měly děti potíže se správným pochopením zadání a bylo nutné vše názorně ukázat **(c)**.

Jablíčková honička děti zaujala a měly radost ze skutečných jablíček. Při dodržování kouzelných slovíček se osvědčila názornost starších kamarádů a jejich následná nápodoba. Větší problém vznikl při používání slova děkuji, neboť děti odbíhaly dříve, než jej řekly. Malé děti jablíčka také ochutnaly **(c)**.

Při volbě toho, koho obdarovat děti nejvíce ovlivňovalo blízké kamarádství a sourozenectví. K obdarování dalších dětí jsem musela vybízet. Po rozdělení jablíček jsem nechala děti samostatně zvážit výsledek rozdělování. Předškoláci si všimli dětí, které žádný kousek nedostaly a začaly sjednávat spravedlnost (aktivní a prosociální chlapec měl vedoucí funkci). Na jablíčkách si pochutnali všichni **(a, b)**.

Hry s padákem mají děti velice rády. Hádání zeleniny a ovoce bylo zábavné a společně jsme se hodně nasmáli. Děti často věděly, o kterou plodinu jde, ale nemohly si vybavit název. Při zachraňování a střefování jablíček se děti nechaly vtáhnout do hry a reagovaly velice spontánně. Děti fungovaly jako skupina a snažily se spolupracovat **(b, d)**. Při delším opakování začaly děti vyhazovat jablíčka ven. Bylo na čase činnost ukončit.

Kontaktní hra pečení štrúdlu se dětem líbila, jelikož podobnou hru již hráli a věděly, co je čeká. Jen bylo třeba děti mírnit, aby nebyly hrubé ke kamarádovi. Válení štrúdlu děti rozveselilo a tak se hra stala vhodnou motivací pro další činnost **(d)**.

Jelikož jsou děti ve školce zvyklé na společné vaření a pečení, nebyl pro ně problém při přípravě surovin. Těsto bylo hotové a tak děti strouhaly jablka a plnily štrúdl (jablka, skořice, rozinky). Následné těšení bylo podpořeno přibývajícím vůni, která se nesla celou školkou. Na dělení štrúdlu a počtu dílků jsme se společně dohodli. Děti se spočítaly a nezapomněly ani na pani učitelky a tetu v kuchyni **(a)**. Jelikož štrúdlu bylo opravdu hodně, každé z dětí si neslo malou ochutnávku pro rodiče i domu.

Využitím nahrávky se děti setkaly s dětským sborovým zpěvem a tím, že nemusely zpívat, byly více soustředěné na tanec. Mazurku již děti znaly, jelikož ji tančily na vánoční besídce **(d)**.

Závěrečné hodnocení ze strany dětí už probíhalo bez většího vysvětlování, již postup znaly. Děti kladně hodnotily obzvláště činnosti spojené s ochutnávku. Díky tomu bylo uděleno pouze kladné hodnocení.

4.3.3 PEC NÁM SPADLA

Rozvíjené hodnoty: pomoc druhému, spolupráce s ostatními

Cíle:

- vést děti k soudržnosti kolektivu
- učit děti vzájemné spolupráci, podílet se na společné věci
- naučit děti požádat druhého o pomoc

Nabídka činností:

1. Ukázání obrázku s písní Pec nám spadla. Co na obrázku vidíme? Co se tam asi stalo?
Babička na obrázku chtěla jít asi vařit, mohli bychom jí nějak pomoc my v MŠ?
2. Mohli bychom si v MŠ postavit svojí pec? Pantomimicky ztvárníme přípravu na práci (vyhrneme si rukávy, ...). Postavíme s dětmi z dostupného materiálu pec, která nám spadne. Práci doprovodíme zpěvem první části písně.

Otázky k dětem:

Proč se to asi mohlo stát? Jaký je to pocit mít něco rozbitého a neumět to opravit?
Když máte něco rozbitého, koho nejčastěji žádáme o pomoc? Co uděláme s naší rozbitou pecí ve školce?(Zavoláme na dědečka)

3. Příklad dědečka (učitelka v roli = čepice, hůlka, kladivo, harmonika) – vyzkoušíme si varianty, jak požádat dědečka o pomoc při stavění pece. Dědeček pomůže, až všichni hezky poprosí. Děda navrhne, že dá do toho čtyři rány a bude hotovo → zamyšlení nad textem lidové písně. Skutečně pomohou čtyři rány k opravení pece? Dědečkovi na závěr práce jako poděkování zazpíváme celou písničku.

Následující den

1. Četba z knihy Draka je lepší pozdravit – kapitola „Všichni za jednoho, jeden za všechny“. Kapitola se věnuje tématu pomáhání si.

Otázky k textu:

Jaké by to bylo, kdyby si lidé na zemi nepomáhali? Jak pomáháš ostatním nejčastěji?
Jak se cítíš, když někomu pomůžeš? Jak si pomáhají děti ve školce?

2. Práce na zahradě – vytvoření malých skupinek dle vlastní volby. Stavba pece ze sněhu za pomoci kyblíků a nádob. Následné nabarvení vyhotovených pecí pomocí rozředěného potravinářského barviva.

3. Následné zhodnocení činnosti – Jak jsem přispěl ke společnému dílu? Dokázal jsem kamaráda požádat o pomoc? Pomohl jsem jinému kamarádovi, který mě pěkně požádal o pomoc? Prohlídka postavených pecí a konkrétní ocenění u každé práce.

Výstupy:

- a) dítě je schopné spolupracovat s ostatními dětmi ve třídě na společné věci
- b) dítě nabízí svou pomoc kamarádům
- c) dítě navrhuje možná řešení pro nápravu rozbité věci a využívá své schopnosti, znalosti a dovednosti
- d) dítě umí slušně požádat druhého o pomoc, užívá slova PROSÍM a DĚKUJI
- e) dítě si uvědomuje své kvality s následným využitím při společné práci

Průběh činnosti a evaluace:

Při doplňování jednotlivých objektů do plochy měly menší děti problémy s orientací na ploše a starší děti napovídaly. Po přiřazení všech dostupných dílů děti okamžitě reagovaly, že chybí pec. Již v průběhu práce děti uhodly název lidové písničky, a po upřesnění děje na obrázku, kdy je tedy pec spadlá, jsme společně začali řešit, jak pomoci babičce, která chtěla právě vařit **(c)**.

Vzhledem k tomu, že se v naší školce dlouhodobě uplatňuje efektivní komunikace a děti jsou vedeny k vzájemné pomoci, návrh na stavu nové pece padl hned na začátku. Děti využily molitanové a plastové kostky, jako varnou plochu použily dřevěná prkna **(a)**. Vedoucí role se ujal nejstarší chlapec, který práci organizoval a do

stavby se zapojila většina dětí až na nejmenšího dvouletého chlapce, který si hrál opodál s autíčky **(a)**. Pec dětem v průběhu práce skutečně dvakrát spadla, a tak jsme pomocí druhé části písně zavolali na dědečka.

Můj příchod v roli dědečka (nasazená čepice, hůlka, kladivo, harmonika) děti překvapil. Na otázku, co se jim stalo, jeden přes druhého ukazovaly na rozbitou pec. Často se objevovala věta: „Půjdeš nám pomoci, dědo?“ – děda na tuto větu nereagoval, až po prvním kouzelném slůvku, prosím, děda navrhl, že dá do toho čtyři rány a bude hotovo **(d)**. Děti reagovaly křikem a padaly věty typu: „To ještě víc rozbiješ!“, „Čtyři rány nestačí!“ nebo „Kladivem to nepůjde!“ a začaly navrhopvat jiná řešení k postavení pece, např. „To musíme vzít do ruky a stavět pěkně na sebe!“, „Musíme to celé zpevnit, aby se to zase nerozpadlo!“. Při práci byla vidět radost dětí z povedeného díla **(c)**. Děda navrhl, zda by mu děti nezaspívaly písničku pro radost. Děti dědu odměnily za doprovod harmoniky zpěvem celé písně Pec nám spadla.

Po přečtení kapitoly z knihy se mi líbilo shrnutí dětí, že je důležité si pomáhat, protože pak se na světě udělá mnohem více práce. Děti odsouhlasily, že každý na světě je důležitý a užitečný, a tak jsme si to vyrazili vyzkoušet přímo na školní zahradu, kde nás čekala další skupinová práce, založená převážně na domluvě a spolupráci.

Při práci na zahradě si děti utvořily skupinky podle vlastní volby. Každá ze skupinek pracovala v jiném koutě zahrady. Dětem byly dány k dispozici kyblíky a různé nádoby, ze kterých šel sníh dobře vyklápat. Funkce ve skupině se pěkně střídaly a každý

si vyzkoušel nandávání, pěchování, vyklápění i samotné stavění (**a, b, e**). Stavby se nezúčastnily dvě nejmenší děti ze třídy, ty daly přednost bobování (**a**).

Samotné barvení potravinářským barvivem byla pro děti novinka, ještě jsme to s dětmi v mateřské škole nedělali. A proto zpočátku vznikaly šarvátky, kdo bude stříkat první. Poté se děti domluvily na pravidelném střídání a měly předem stanovené úseky, které bude kdo barvit. Pak již byla spolupráce dětí bez komplikací a děti měly ze zhotovených a nabarvených pecí radost (**a, b, e**).

Na závěr jsme se šli kolektivně podívat na každou pec zvlášť, děti hledaly na každé peci nějakou zvláštnost, která by se dala vyzdvihnout. Jelikož jsme činnost zakončovali venku, neproběhlo zde hodnocení pomocí notiček.

4.3.4 JÁ DO LESA NEPOJEDU

Rozvíjené hodnoty: poctivost, respekt k věci druhého, empatie

Cíle:

- seznámit děti s hodnotou poctivosti
- vést děti k vlastnímu rozhodování
- učit děti respektu k majetku druhého

nabízené činnosti:

1. Uprostřed třídy stojí po příchodu ze svačinky kopice dříví. K čemu dřevo potřebujeme? Jak získáváme dřevo na topení?
2. Přehrání krátkého videa s písničkou na DVD přehrávači.

Otázky k písničce:

Co se v písničce děje? Proč nechce chlapec jet do lesa? Už jste někdy někdo udělal něco, co se nesmí?

3. Hra Na hajného – děti se pohybují potichu po třídě, aby je hajný neslyšel. Při vyrušení dá p. učitelka signál trianglem a děti se musí zastavit (štronzo). U koho hajný uvidí, že se hýbe, půjde k němu a bude zjišťovat, co dělá v jeho lese. Dítě vymyslí důvod, co v lese dělá. (Šimanovský)

Otázky ke hře: Jak ti bylo, když hajný v lese nachytl? Báls ses? Čeho? Jaký je to pocit, když dělám něco, co nesmím?

Následující den

1. Naváděč – obdoba hry na ŠKRHOLU. Pani učitelka v roli Naváděče v kruhu bude navádět děti k činům. Nemusí to být jen negativní úkoly. Naváděné děti si samy zhodnotí, zda se naváděná věc smí nebo nesmí dělat. Při souhlasu děti kolektivně zavolají ANO a zatleskají. Při nesouhlasu zakřičí NE a zadupají. Až děti hru pochopí, zkusíme si roli v další hře, ale ve dvojicích.
2. Ve dvojicích – vzájemně se navádíme k věcem, které by se neměly dělat (krádež, ubližování) a jedno z dětí musí druhému odmítat. Následně si povíme, k čemu která dvojice došla, k čemu se děti vzájemně naváděly a jak jim šlo odmítání, a umění říci NE (Šimanovský). Učitelka prochází mezi dětmi a naslouchá, popř. reaguje. Následně zjistíme, která role děti bavila víc, zda naváděč nebo odmítáč.

3. Jak se v dnešní době zjišťuje viník trestného činu?(Kamerový systém, výslech, otisky prstů...). Zkoumáme vlastní otisky prstů. Na obkreslenou předlohu ruky dítěte budeme otiskovat vlastní otisky prstů. Do dlaně poté napíšeme jméno dítěte.

Výstupy:

- a) dítě rozpozná, kdo se nechová podle pravidel slušného chování a podílí se na vymýšlení správného a nesprávného jednání
- b) dítě umí odmítnout činnost, která je pro něj morálně nepřijatelná, umí říci v dané situaci NE

Průběh činnosti a evaluace:

Po příchodu do třídy byly děti překvapené hromádkou dříví. Dětem jsem nechala více času na prozkoumání a už během obhlížení zaznívaly dohady o tom, proč to tu je – „Asi budeme něco stavět.“, „ Budeme běhat překážkovou dráhu.“, „Bude táborák!“ Opakující se pohledy dětí byly impulsem pro mé otázky. Jelikož se děti pohybují ve vesnickém prostředí, odpovědi na otázky nebyl žádný problém.

Video jsem zvolila z pořadu - Zpívejte s námi. Píseň je zpracovaná formou papírové koláže a je v něm uplatněn vtip i dobře vystižen hlavní problém – krádež dřeva. Při zhlédnutí videa se děti smály a moc se jim líbila liška. Rozhovorem v kruhu jsme postupně zodpověděli dané otázky a upozornili i na krádež lišky (ukradla vejce). Děti hlásily, že je to jako u toho ježka v Táboře. Na otázku zda někdy také něco

provedli, co se nesmí, nechtěl zpočátku nikdo nic odpovědět. Až po přiznání paní učitelky se děti postupně rozpomínaly na své prohřešky. Úkolem nebylo nikoho odsoudit, ale uvědomit si chybu **(a)**.

Reakce na signál se u dětí lišila podle věku a pozornosti. Po delším trvání hry temperamentnější děti rušily a naschvál vymýšlely hloupé odpovědi, kterými se předváděly před ostatními. Mladší děti většinou zopakovaly to, co řekl starší kamarád nebo sourozenec.

Hra na Naváděče se dětem líbila, protože se mohly hlasitě projevit, zadupat si. Děti se nechaly hrou plně strhnout, i ty nejmladší. Ty však jen kopírovaly starší kamarády **(b)**.

V následující hře ve dvojicích už věděly, co je správné a co ne a bavilo je vymýšlet špatnosti. Nejmladší děti byly v roli pozorovatele. Během činnosti jsem mezi dětmi procházela a poslouchala jejich nápady. Korigovala jsem nápady, které se mi zdály urážlivé: „Jdi a štípní toho tlusťocha!“**(a, b)**

Mezi činnosti jsem vložila pohybovou hru na vyběhání. Smysl hry bylo předávání předmětu na dané místo.

Otázka „Podle čeho by se dalo zjistit, kdo na předmět sahal?“ vyvolala bouřlivou reakci, hlavně chlapců, kteří jsou ovlivněni seriály a moderními pohádkami v TV. Debatu jsem zakončila návrhem – vyzkoušet si své otisky prstů, kde si děti zopakovaly názvy prstů. Některé děti se nechtěly ušpinit a do práce jsem je nenutila.

Z činnosti jako celku bylo cítit větší nadšení u chlapců. Ti pokračovali ve hře na „četníky a zloděje“ při pobytu venku na školní zahradě.

Při závěrečné reflexi dětí byly umístěné pouze kladné notičky, myslím si však, že zde dochází k velkému ovlivnění z řad nejstarších dětí a mladší děti je pouze kopírují.

4.3.5 HOLKA MODROOKÁ

Rozvíjené hodnoty: dodržování pravidel, láska, bezpečí

Cíle:

- uvědomit si pocit lásky a bezpečí
- osvojit si důležitosti dodržování dohodnutých pravidel

Nabídka činností:

1. Nabídka různých deskových her a her s pravidly – volný výběr. Děti si samy hrají hry, učitelka do her nezasahuje, nevysvětluje pravidla (cca 10min.). Čekat na první impuls ze strany dětí (požádání o pomoc, o radu) – čas připomenout si význam a důležitost pravidel.
2. P. učitelka převypráví dětem příběh: „Představte si, že znám jednu holku. Má krásné modré oči a ....“ Po dokončení vyprávění: „A nepřipomíná vám to nějakou písničku?“
3. Zpěv písně + ukázka ilustrace.

4. Pohybová hra: HOLKA MODROOKÁ – žínky na zemi = domov, ve kterém je maminka. Děti jsou zde schovány. Maminka (uč. v roli) „Jděte ven, ale nechoďte k vodě! Žije tam vodník.“, děti se pohybují po třídě a přiblíží-li se k vodě (=modrá deka), vyběhne vodník (dítě v roli). Děti utíkají do bezpečí domů. Koho vodník chytí, jde s ním do rybníka.
5. Omalovánky podle předlohy – VODNÍK a HOLKA – nutné dodržet barevnou předlohu u vodníka a u dívky modré oči podle písně. Vše vystříhneme, nejmenším dopomůžu, vystřihnu.

Následující den

1. Výroba vlastní deskové hry na motivy lidové písně – využití vystřižených postaviček (vodník a holka). Dotvoření trasy (obkreslení podle šablony kolečka) a vysvětlení jednoduchých pravidel. ŽLUTÁ = 2x nehraješ, ČERVENÁ = jdi zpět na start, ZELENÁ = o tři políčka zpět, MODRÁ = o tři políčka dopředu. Pravidla jsou znázorněna na magnetické tabuli ve třídě. Trasu a pravidla si děti mohou vymyslet vlastní.
2. Pohybová hra: „POZOR VODNÍK“ – reakce na zvukový signál (zvuk vody)- děti poslouchají různé zvuky a pohybují se po třídě. Po zaznění zvuku vody se obejmou s kamarádem.
3. Překážková dráha – chození po překážkách („kameny“, most, židličky, rovnovážný had). Kdo spadne „do vody“, může se zachránit tak, že poprosí o pomoc a kamarád jej vytáhne.

Výstupy:

- a) dítě zná důležitost pravidel, jmenuje důvody jejich dodržování
- b) dítě jmenuje důsledky neuposlechnutí rady, příkazu, pravidla
- c) dítě vede jednoduché úvahy o lásce (o tom, co je mít rád) a vyjadřuje to, o čem přemýšlí
- d) dítě zná důvody, proč na něm někomu záleží a má o něj starost

Průběh činnosti a evaluace:

Z nabídky deskových her nebyly děti příliš nadšené, neboť jen málo dětí je doma zvyklé tyto hry hrát. Nejvíce lákaly hry nové a „líbivé“, které měly mnoho doplňků. Děti jsem úmyslně nechala rozehrát hry bez vysvětlení pravidel a sledovala jsem, jak se hra vyvíjí. Po určité době se skupinky dětí, které měly méně známou či novou hru, začaly dohadovat. Mnohé děti měly snahu prosazovat svůj názor a nastavovat „svá“ pravidla na úkor ostatních. Této situace jsem chtěla docílit pro uvědomění si důležitosti pravidel **(a)**. U známých her měly děti tendenci vyřazovat ze hry kamarády, kteří buďto podváděli, anebo nebyli schopné z věkových důvodů pravidla dodržovat.

Vyprávění příběhu, který jsem „zažila“, děti vždy zaujme a tak bedlivě poslouchaly. Písničku pro děti nebylo těžké poznat. Obrázek jsme si společně prohlédli a popsali jsme jej včetně detailů – modré oči. Některé děti měly tendenci překřikovat na úkor ostatních a bylo tedy třeba děti více usměrňovat. Následovalo zamyšlení nad tím, kdo holce modrooké „zakazoval“ chodit k vodě. Jako první odpověď padlo – mráček, ptáček, sluníčko a poté maminka. Snažili jsme se najít i jiné varianty, mezi které patřily – tatínek, babička, paní učitelka, porybný, víla **(d)**.

Pro lepší pochopení a osobní prožitek si děti vyzkoušely hru Holka modrooká. Z počátku se děti na „maminku“ při návratu tiskly a docházelo k pádům, proto jsme museli ustanovit nové pravidlo, které vše vyřešilo. S dodržováním dalších pravidel děti neměly problém **(a, b)**.

Pak děti v kruhu odpovídaly na to, jaké to bylo, vracet se zpět do bezpečí k mamince a proč? Jaká je naše maminka? Vracíme se k ní rádi a proč? Děti se rozpovídaly o své mamince a každý dostal prostor na svou odpověď. Došlo k celkovému zklidnění skupiny a každý se těšil, až na něj dojde řada a dostane do ruky srdíčko **(c)**.

V omalovánkách měly **(a, b)** některé děti problém dodržovat barevnou předlohu (děti jsou vedeny k tvořivosti), ale po vysvětlení důvodu (typické znaky vodníka, charakteristické znaky holky modrooké) předlohu dodržely.

Následující den se děti pustily do výroby vlastní deskové hry. Nejprve jsme si ukázali na ostatních hrách, jak jsou řešené. Jako první si děti na čtvrtce vyznačily START a CÍL a předkreslily si dráhu, následně pomocí šablon vytvářely jednotlivá pole. Děti dále vymýšlely vlastní pravidla (úkoly na polích) a kdo nevěděl, mohl využít navrhované varianty na magnetické tabuli. Děti však samy vymýšlely i další úkoly, např. „Čekej na šestku“, „Spadl jsi do rybníka – postup na šedé pole.“ Vysvětlivky ke hře jsme dopisovali na herní plány. K doilustrování hry jsme použili vystřižené obrázky (omalovánky z předchozího dne). V odpoledních hodinách si děti hry vyzkoušely s ostatními kamarády **(a, b)**.

Při pohybové hře děti pravidla rychle pochopily, avšak úskalím byl zvyšující se hluk při hře, kdy děti zvuk vody snadno přeslechly. Proto jsem musela děti upozornit na vyšší soustředěnost a přidat zvuk. Děti se také někdy sdružovaly do větších skupinek a následně se musely přeskupit do dvojic. Do hry jsem se zapojila, jelikož byl lichý počet dětí **(a, b)**.

Překážkovou dráhu děti milují. Tato byla obtížnější, protože děti nemohly šlápnout na zem. Ze začátku děti odhadovaly tempo, ale s dalšími pokusy si již byly jistější **(a)**. Děti, co spadly, neměly problém požádat a poprosit o pomoc **(b, d)**. Druhá

varianta byla jednodušší a děti si tak ověřily, jak je důležitá a příjemná pomoc druhého **(d)**.

Zhodnocení ze strany dětí probíhalo po dokončení celku, kdy jsme si s dětmi zopakovali, jaké činnosti byly k této písničce zahrnuty. Děti opět hodnotily notou. Abych zvětšila hodnotu evaluace ze strany dětí, umísťovaly noty s komentáři, kterou činnost by si rády zopakovaly (nota s nožičkou nahoru) a které nikoliv (nota s nožičkou dolů). Z přítomných 12 dětí bylo uděleno osm kladných notiček z důvodu výroby vlastní hry, pěkné překážkové dráhy a povídání o mamince. Čtyři záporné noty byly z důvodu nechutě hraní dekových her a strachu z vodníka. Vzhledem k chřipkové epidemii byla docházka do Mš celý týden nižší, z nejmladších dětí nebyl přítomen žádný, což usnadnilo práci a přípravu na činnosti.

Děti reagovaly na činnosti vstřícně i přes počáteční nechuť hrát deskové hry. Nejvíce děti zaujala výroba vlastní hry, kde se naplno zrealizovaly. Při následném hraní byly rády, když spoluhráč dodržoval pravidla, která byla jím určená.

Děti neměly problém s dodržováním pravidel druhého, jelikož věděly, že mu to bude opětováno při jeho hře. S dětmi jsme si společně zdůvodnili, proč jsou pravidla a jejich dodržování důležitá a děti jmenovaly mnoho důvodů proč je dodržovat. Z toho vyplynulo, že si dokáží představit, co by se stalo, kdyby se pravidla nedodržovala. Při rozhovoru o maminkách byla vyzdvihnuta důležitost rodiny a v ní pocit bezpečí. Děti bezprostředně hovořily o lásce k jednotlivým členům rodiny. Na základě toho si myslím, že očekávané výstupy byly splněny.

Děti dostaly za úkol přinést si fotografii domácího mazlíčka.

4.3.6 JÁ MÁM KONĚ

Rozvíjené hodnoty: zodpovědnost, starostlivost, svědomitost, empatie, úcta

Cíle:

- vést děti k zodpovědnosti za péči o druhého (zvíře)
- učit je uvědomit si následek svého jednání
- vést děti k úctě k živým tvorům

Nabídka činností:

1. Děti mají před sebou plný koš hudebních nástrojů. Úkolem je vybrat ty hudební nástroje, které nejvíce zvukem připomínají klapot koňských kopyt (kastaněty, ozvučná dřívka, xylofon, víčka od přesnídávky, plechovky apod.). Poslech skutečného zvuku běžících koní a porovnávání – nejbližší zvuk.
2. Zpěv písně - Já mám koně + ukázka obrázku s ilustrací. Následuje rozbor textu: „Co koně dostali k snědku?“, „Co koně dělali?“, „Co musíme dělat pro to, aby se zvířátkům dařilo?“, „Kdo z vás má doma nějaké zvíře a stará se o něj?“, „Co takový živý tvor k životu potřebuje?“, „Co se stane, když se o zvíře nepostaráme tak, jak bychom měli?“
3. Využití fotografií dětí – práce v kruhu – vyprávění o svých domácích mazlíčcích: Druh zvířátka, jméno, jeho potrava, konkrétní péče.
4. Kresba mého mazlíčka – užití pastelky, děti se snaží nakreslit podle své vlastní předlohy svého mazlíčka. Pro případ, že někdo nemá doma zvířátko anebo zapomene obrázek, využijeme obrázky zvířátek z MŠ. Výběr bude dle vlastních představ. Následuje výstava mazlíčků na nástěnce v MŠ.

Následující den

1. Předčítání příběhu „O blechách, kterým došla trpělivost, aneb zvířata jsou taky jenom lidi“ z knihy Draka je lepší pozdravit aneb o etiketě. Tím dojde ke shrnutí tématu z předchozího dne – co potřebuje zvíře k životu.
2. „A jak můžeme pomoci my?“ – výroba krmítek pro ptáčky v zimě. Roličku od toaletního papíru namažeme sádlem a poté obalíme ve směsi zrní.

3. Při procházce v okolí MŠ rozvěsíme vyrobená krmítka po stromech a keřích. Při procházce navedeme téma, o jaké zvířátko bychom se mohli starat u nás ve školce. Děti dávají návrhy.
4. Po příchodu z procházky děti objeví v třídě naše nové školkové zvířátko – rybičku.

Výstupy:

- a) na základě vlastních zkušeností dítě vede rozhovor, jak se stará o vlastní zvíře
- b) dítě vypráví, co potřebuje zvíře k životu
- c) dítě projevuje lásku k živým tvorům
- d) dítě vyrobí krmítko pro ptáky

Průběh činnosti a evaluace:

Koš plný nástrojů u dětí podnítl zvědavost a po upřesnění hledaných nástrojů každý našel nástroj, který dle jeho úvah připomíná klapot podkov a položil jej na připravený šátek. Po předchozích zkušenostech, kdy si nástroj drželo každé dítě v ruce a docházelo k narušování práce, jsem zvolila tuto variantu. Mladší děti si vybíraly nástroje spíše podle líbivosti, nežli podle zadání. Společně jsme pak v kruhu, po poslechu skutečného zvuku koňských podkov, určovali, který zvuk je nejvíce podobný. Vznikla tak řada od nejpodobnějšího k nejméně podobnému zvuku.

Píseň si děti rády zaspívaly a doprovodily vybranými hudebními nástroji. Děti jsem musela usměrnit, kvůli přílišné hlasitosti. Dětem, které poslouchaly, nedělal rozbor

textu problém. Správnost odpovědí jsme si ověřili v písni zopakováním jednotlivé sloky **(b)**.

S obrázky se děti pochlubily již při příchodu do školky. Čtyři děti zapomněly a tak si zvířátko vybraly z nabízených obrázků. Při rozhovoru o svých zvířecích kamarádech se děti rády podělily o zážitky a postřehy ze života svých mazlíčků a naplno projevíly své city k nim **(a, b, c)**. Proto se do výtvarné práce pustily s chutí a byly na ně pyšné.

Následující den jsme pro zopakování a shrnutí cílů četli příběh, týkající se péče o zvířata a jejich potřeb. Na příběhu byla shrnuta všechna podstatná sdělení **(a, b, c)**.

Výroba krmítek pro ptactvo děti bavila, neboť činnost je nenáročná a vhodná pro všechny věkové skupiny **(b, d)**. Práce probíhala v poklidu po skupinkách. Při procházce si každý zvolil vhodné místo pro umístění svého krmítka. Cestou jsme vedli rozhovor, o jaké zvířátko bychom mohli pečovat v naší školce. Děti navrhovaly různé varianty od papoušků, šneků, koček.

Po příchodu do MŠ čekalo na děti překvapení v podobě akvária s rybičkou. Strhla se vášnivá debata o druhu ryby, kdo se o ní bude a jak starat, a proč je tam rybička jen jedna. Společně jsme si odsouhlasili, že o rybičku bude vždy pečovat týdenní služba **(b)**.

Po zakončení bloku jsme si zopakovali, jaké činnosti jsme podnikli v rámci této písničky a pustili se do zhodnocení pomocí not. Děti opět hodnotily s komentářem, jakou činnost by si zopakovaly a kterou nikoliv. Z přítomných osmnácti dětí bylo

uděleno osmnáct kladných not. Největší úspěch u dětí mělo nové akvárium a výroba krmítka. Negativní hodnocení nebylo žádné.

Děti na činnosti reagovaly s nadšením, zpočátku bylo vidět i napětí, co se bude konat. Při výrobě krmítek si děti byly schopné dopomáhat s umístováním provázku do roličky. Zde se projevila zkušenost a obratnost starších dětí. Vyvrcholením tématu – pořízením akvária- byly děti natolik oslněny, že některé nechtěly z mateřské školy ani domu.

Z očekávaných výstupů bylo splněno všechno, jelikož děti bezpečně vyjmenovávaly, co zvířata potřebují k životu, bez problémů byly schopny promlouvat o jejich domácích mazlíčcích a následné péči. Výrobu krmítka následně předvedlo několik dětí i rodičům doma.

4.3.7 RYBIČKA MALIČKÁ

Cíle v této lidové písni jsou v přímé návaznosti na předchozí píseň ***Já mám koně***.

Rozvíjené hodnoty: svoboda, empatie

Cíle:

- seznámit děti s pojmem svoboda
- vytvořit základní představy o mezilidských vztazích
- vnímat pocity druhých

Nabídka činností:

1. Při ranních hrách sledujeme, jak se daří rybičce v akváriu. Následuje zamyšlení nad tím, jak se asi rybičce daří, jak se tam cítí a jak je spokojená. „Co můžeme udělat pro to, aby byla ještě spokojenější?“, „Čím jí můžeme udělat radost?“
2. Pohybová hra – Rybičky, rybáři jedou – děti hru již znají. Poslední rybky se doptáváme na to, jak se cítí, zda jí něco vadí.
3. Kruh – „Jak se kamarádi cítili, když zůstali jako poslední rybička?“, „Líbilo se jim to?“, „Je správně někomu bránit v tom, aby se volně pohyboval?“, „Jak se cítí ten, který nemůže dělat to, co by chtěl?“
4. Zpěv písně Rybička maličká. Do písně doplníme pohyb na základě dohody s dětmi. Následný rozbor textu – „Co je to ta svoboda?“.

Následující den

1. Modelování rybiček – práce s modelovací hmotou + papírové ploutve. Využití vyrobených rybek pro simulaci různých situací (svobodný/ nesvobodný). Společná práce v kruhu, kdy uprostřed je modrá deka (voda) a děti umísťují rybky do „vody“ – hledání možných způsobů ztráty svobody.
2. Dojdeme ke konečnému rozhodnutí, jak udělat radost naší rybičce v akváriu - přikoupení dalších rybiček.
3. V odpoledních hodinách se pokusí předškoláci zahrát lidovou píseň na ozvučné trubky.

Výstupy:

- a) dítě respektuje svobodu druhého tím, že ho neomezuje v pohybu a dává druhému prostor pro realizaci vlastních nápadů
- b) posílení vztahů mezi dětmi (přátelství, ohleduplnost, respekt)
- c) děti hledají nová řešení a pomůžou v nesnázích

Průběh činnosti a evaluace:

Při pozorování akvária během ranních her děti stále řešily, že je tam ryba sama. Děti navrhovaly, že přinesou z domova taky rybu, čímž vyřeší její samotu. Ranní debata se tedy hned věnovala pocitům, které rybka může mít – samota, smutek, nuda, klid, málo prostoru v porovnání s rybkami ve volné přírodě. Při debatě padl návrh pustit rybku na svobodu do rybníka, proto jsme společně zvažovali, zda je tato varianta dobrá - rozdílné životní prostředí akvarijní rybky, nevhodné prostředí apod. **(d)**.

Hra Rybičky, rybáři jedou, děti velice baví, avšak tentokrát jsme se v závěru každé hry zaměřili na pocity posledního. Mezi odpovědi patřilo: „Mám strach, že mě chytíte.“, „Nemám kudy utéct.“ Na druhou stranu bylo cítit napětí a touha vyhrát a utéci (výzva). Děti byly při chytání nedočkavé a tak se stalo, že při běhu v řadě strhly kamaráda a síť se roztrhla. Přišly tak o možnost ulovit poslední rybu. Ta zažívala pocit úspěchu a vítězství **(b)**.

Píseň děti opět znaly, a tak jsme ji doplnili pohybem, který jsme vymýšleli společně. Pohyb charakterizoval slova písně a děti se tak naučily vyjádřit se beze slov. Pohyb u dětí podporuje vybavování slov a jednotlivých slok. Pohybové ztvárnění děti bavilo, proto jsme si s písní zkusili zahrát i jinak – pouze jsme si ji broukali, nebo jsme si zahráli na zapínání a vypínání zvuku, kdy děti na signál pokračovaly jen v pohybu, nikoliv v broukání **(a, b)**.

Další den děti pracovaly s modelovací hmotou. Při této činnosti měly možnost výběru barvy modelíny. Tvar rybky byl zvládnutelný pro všechny. Dětem jsem dala možnost papírové ploutvičky, některé děti ji však nevyužily a dotvořily si rybku dle vlastní fantazie modelínou. **(a, c)** Menším dětem pomohly při propracování ztužené modelíny starší děti **(c)**.

Umístění rybek a řešení na zadanou otázku přineslo různé návrhy: „Rybu může někdo ulovit.“, „zakážou jí hrát si s ostatními.“ a řeč se převedla na situace, jak může ztratit svobodu člověk, kdy reakcí bylo: „Přepadne někoho.“, „Nebude dodržovat pravidla.“. „Když bude podvádět.“ Návrhy dětí byly ovlivněny osobními zkušenostmi a vědomostmi z médií. Mnohé věci jsme museli uvést na pravou míru (**a, c**).

Činnost jsme završili společným rozhodnutím dokoupit naší rybě další kamarády. Druhý den po příchodu dětí do mateřské školy bylo akvárium naplněno dalšími sedmi rybami, což vyvolalo velkou radost a spokojenost u dětí.

V odpoledních hodinách si předškoláci pro spící děti nacvičili tuto píseň, kterou jim zahráli na ozvučné trubky pomocí barevné předlohy. Líbila se mi souhra dětí a jejich trpělivost, když se nějaký z kamarádů zapomněl (**b**).

Po dokončení bloku jsme zopakovali činnosti, které jsme k písničce vytvářeli. Následně jsme přistoupili ke zhodnocení dětmi. Přítomno bylo osmnáct dětí, čtrnáct hodnotilo kladně z důvodu přikoupení dalších rybek a líbila se jim práce s modelínou. Čtyři záporné noty byly z důvodu obtížné práce s modelínou a jedné dívce vadilo, když zůstala jako poslední ryba před sítí.

Děti k nabízeným činnostem přistupovaly s neobyčejnou ochotou udělat pro rybičku cokoli a poskytnout jí veškerou péči. Zadané úkoly jim nečinily problémy, kromě menších dětí, kterým se hůře rozdělávala modelína.

Při rozhovorech, kdy jsme hledali možnosti, jak ryba mohla přijít o svobodu, jsem vyzozorovala, že děti jsou si vědomy toho, že omezování pohybu druhému není správné. Tím, že jsme dali každému prostor se vyjádřit a najít řešení, jsme nikoho neomezili v realizaci jeho nápadů. Děti naslouchaly druhému a nesnižovaly názor druhého. Při zadaných úkolech byly schopné spolupracovat bez větších problémů. Velkým nemilým překvapením pro děti se stala skutečnost, kdy nám v akváriu zemřely přes noc čtyři ryby. Tím jsme se neplánovaně setkali s hodnotou života a smrti. Řešili jsme rozhovorem o tom, že stejně jako narození živého tvora i smrt patří ke koloběhu života. Děti se pak pustily do vyprávění svých zážitků přímo ze svého okolí. Dle mého názoru byly očekávané výstupy splněny.

4.3.8 ŠLY PANENKY SILNICÍ

Rozvíjené hodnoty: Ocenění druhého, pochvala, sebevědomí,

Cíle:

- podpořit všímavost dětí vůči vlastnostem druhého a uvědomit se své
- učit děti říci druhému něco pozitivního, umět ocenit vzhled, úspěch
- nastínit dětem, že lidé jsou různí, a že je potřeba být tolerantní k jejich odlišnostem a jedinečným
- přiblížit dětem, že hezký vzhled a dobré chování nemusí vždy odpovídat dobrým záměrům (nebezpečí kontaktu s cizími lidmi)

Nabídka činností:

1. Zrcadlení – ve dvojicích, jeden kopíruje pohyby a grimasy svého kamaráda.
2. Kruh – děti sedí v kruhu, kde je o jednu židličku více. „Místo po mé pravici je volné. Chci, aby se tam sedl.....(Tomášek), protože je .....(spravedlivý). Děti hledají kladné vlastnosti na svých kamarádech. Hra končí, až se prostřídáme všichni. (Šímanovský)
3. Honička – honící chytá děti a pokřikuje jednu z pozitivních vlastností
4. Zpěv písně s následnou dramatizací (holky panenky, kluci myslivci).

Otázky k písni: „Co se v písničce děje?“, „Jaké asi panenky byly, když je myslivci chtěli?“, „Podle čeho si vybíráme své kamarády?“, „Platí to, že když je člověk hezký (vzhled), že je i hodný?“

Následující den

1. Posílání klubíčka po kruhu. Nechtěl bych za kamaráda někoho, kdo.....lže, krade, ubližuje...děti naopak hledají záporné vlastnosti lidí. Až dojde klubko na konec, začneme ho zpět namotávat s opakováním toho, co dané dítě vymyslelo, a zkusíme vymyslet opak té negativní vlastnosti.
2. Honička – honící při chytání pokřikuje jednu z negativních vlastností.

Další den

1. KK – posílání zrcátka po kruhu, každý se pokusí se popsat (barva očí, výrazné rysy v obličeji atd.). Hledání společných znaků dětí v naší třídě.

Otázky k dětem: „Co máme my lidé společné a co odlišné?“, „Je to na škodu, když jsme každý jiný?“, „Co se ti na sobě nejvíce líbí?“, „Je nějaká vlastnost, která se ti naopak na sobě nelíbí, kterou bys chtěl zlepšit?“

2. Závěrečné shrnutí morálních a charakterových vlastností, určíme, které jsou pro život ve společnosti důležité.

Výstupy:

- a) dítě si všímá vlastností druhého, dokáže říct kamarádovi, co se mu na něm líbí
- b) rozlišuje kladné a záporné vlastnosti a odlišnosti jednoho od druhého
- c) dítě si uvědomuje své osobní vlastnosti, je schopné je pojmenovat
- d) mít povědomí o tom, že ne každý člověk, který dobře vypadá, to s námi myslí dobře

Průběh činnosti a evaluace:

Při činnosti zrcadlení si děti vytvořily dvojice dle vlastního výběru. Kopírovat pohyby druhého bylo pro děti poměrně těžké. Museli jsme znovu vysvětlit, že pohyby musí být opravdu pomalé. Starší děti byly schopné plné soustředěnosti, dokázaly všimnout si pohybu jedné končetiny a grimasy najednou. Následně hra sklouzla ke kopírování pouze grimas, kdy bylo přes smích opakujícího opravdu těžké obličej napodobit **(a)**.

Při hře „Místo po mé pravici“ byly děti v napětí, protože nevěděly, kdy na ně právě přijde řada. Na začátku se vybíralo na základě kamarádství, po několika opakováních docházelo ke jmenování konkrétních vlastností, které se dětem líbí na druhém, např. „Pomůže mi, když mi něco nejde.“, „Vždycky se na mě hezky směje.“, „Umí vymyslet zajímavou hru.“, „Je s ní sranda.“ Děti byly rády, když je vyzval na místo vedle sebe i kamarád, se kterým si pravidelně nehrají a s napětím očekávaly jeho zdůvodnění **(a, b, c)**.

Po kruhu, kdy děti seděly, jsem zařadila honičku. Dítě, které mělo babu, mělo za úkol chytat ostatní a pokřikovat svoji dobrou vlastnost, např. pomůžu, nebo směji se...). Menším dětem, pokud nevěděly, jsme pomohli společně vlastnost vymyslet, aby hra plynula **(b, c)**.

Jako motivaci pro zpěv dětem známé písně, jsem dívkám zadala úkol obléci se z dostupných převleků v mateřské škole do panenek a chlapcům do myslivců. Děvčata si oblékla sukně, korále, náramky, chlapci si za pomoci druhé paní učitelky vyrobili opasky a snažili se z kostek poskládat flintu a dalekohled. Poté jsem začala s příběhem panenek, které se potkaly s myslivci. Děti písničku poznaly v momentě, kdy bylo zmíněno, že panenky měly na krku granáty a mezi nimi dukáty. Píseň jsme si připomenuli, následně za chůze a doprovodných pohybů zahráli a zazpívali.

Po zazpívání jsem se dětí ptala, co se myslivcům mohlo na panenkách líbit. Děti odpovídaly: oblečení, vlasy, šaty, šperky, oči atd., tudíž se zaměřovaly pouze na vzhled panenky. Při položení otázky: „Když je člověk hezky upraven a dobře se chová, znamená to, že to s námi myslí dobře?“, se děti až na jednoho chlapce shodly, že ANO. Chlapec, který si stál za tím, že NE, se pustil do vysvětlování svého rozhodnutí. Dětem to ukázal na příkladu z televize, kdy došlo odlákání dítěte z dětského hřiště. Děti následně usoudily, že má chlapec pravdu, čímž jsme se společně zamýšleli nad problematikou důvěry k cizím lidem **(d)**.

Následující den jsme si připomenuli píseň zpěvem a zopakovali jsme si, že nezáleží na vzhledu člověka, ale na jeho vnitřních vlastnostech **(b, d)**.

Hra s klubíčkem probíhala v kruhu. Úkolem dětí bylo vymyslet vlastnost, kterou by na svém kamarádovi nechtěly. Kdo měl klubko, začal větou: „Za kamaráda bych nechtěl toho, kdo...“. Doplnováno bylo: „...kdo bouchá“, „...kdo ničí hračky“, „...kdo neposlouchá pani učitelku“. Děti měly zpočátku snahu říci konkrétní jméno, po opakovaném vysvětlení již děti dokázaly vymyslet negativní vlastnost **(b)**. Největším problémem této hry bylo u menších dětí držení vlny, když došlo k odeslání klubíčka, nebo její následné zvedání, což znemožňovalo další pohyb klubka.

Při zamotávání vlny jsme si zopakovali konkrétní negativní vlastnost a hledali jsme k ní opak. Byla nutná má dopomoc a názorné vysvětlení. Předškoláci poté bez větších problémů doplňovali (bouchá, štípe x hladí; ničí x staví, vyrábí, pomáhá; neposlouchá x poslouchá; atd.) **(b)**.

Následovala honička jako v předchozím dnu s rozdílem, že se nepokřikovala vlastnost pozitivní, ale negativní. Menším dětem jsme opět dopomohli vlastnost vymyslet **(b)**.

Putování zrcátka probíhalo v kruhu na židličkách. Děti se těšily, až k nim zrcátko dorazí. Každý se hned zaměřil na barvu očí a vlasů. Po vyzvání si předškoláci všímali i různých detailů u sebe i u ostatních. Mezi největší postřeh patřilo: „Když se usměješ, tak máš důlky ve tvářích, které tu nikdo nemá.“ Při rozhovoru o společných vlastnostech jsme například zjistili, že jen jedno dítě z celé třídy má hnědé oči, jen jednomu se dělají důlky ve tvářích, když se usměje atd. **(a, c)**. Společně jsme došli k závěru, že jsme každý jiný, což není na škodu. Chlapci si rozvzpomněli na aktivitu otiskování prstů z písně Já do lesa nepojedu, kdy jsme také zjišťovali, že každý jsme jedinečný.

Při závěrečném rozhovoru jsme si nastínili, jaký by měl člověk být, aby ho ostatní měli rádi a aby se on sám cítil dobře. Velkou radostí pro mě bylo, když se děti s vervou pustily do odpovědí typu: „pomáhat druhým“, „mít sám druhé rád“, „hrát i tu hru, kterou chce ten druhý“, apod. **(a, b, c)**.

Po shrnutí činností, směřovaných k této písni jsme přistoupili k hodnocení ze strany dětí. Hodnotilo sedmnáct dětí z osmnácti přítomných. Nejmladšímu chlapci nebylo dobře, tak jsme ho nechali odpočívat. Bylo uděleno čtrnáct kladných not. Nejvíce se dětem líbila dramatizace písně s převleky a hry v kruhu. Pro tři záporná hodnocení bylo těžké při posílání zrcátka najít na sobě nějakou zvláštnost, co nikdo nemá.

Děti i na poslední písničku reagovaly vstřícně s očekáváním, co bude. Činnost, jako dramatizace dětem nedělala problém. Více problémů jsme objevili při vyjádření jednotlivých vlastností druhých. Děti uměly vlastnost popsat více slovy, jen trvalo, než jsme našli ten konkrétní výraz, čímž jsme si zcela nenásilně rozšířili slovní zásobu.

Při poslední aktivitě jsem byla potěšena, s jakou jistotou děti dokázaly rozpoznat kladné a záporné vlastnosti. Nepřekvapilo mě, že se nebojí kamarádovi říct, co se mu na něm líbí, jelikož se v naší mateřské škole snažíme vést děti k upřímnosti k sobě samému i ke druhým. Několikrát jsme si zopakovali, že nejen pěkný vzhled a milé vystupování neznamena, že je člověk uvnitř dobrý a že má dobré úmysly. Myslím, že i v poslední písni byly očekávané výstupy splněny.

4.4 Závěrečná evaluace

Děti si pomocí vytvořeného vzdělávacího programu, který vycházel z textu dětem známých lidových písní, osvojovaly základní hodnoty, na nichž je založena naše společnost.

V rámci písně ***Běží liška k Táboru*** se děti setkaly s hodnotou respektu majetku druhého. Uvědomily si, že krádež je špatná věc, v programu se dokázaly proti nevhodnému chování postavit a snažily se kolektivně poškozenému pomoci. Děti tak získaly povědomí o tom, jaké chování je správné a jaké ne, dokázaly odhadnout pocity druhého a soucítit s druhým.

V programu písně ***Měla babka*** bylo mým úmyslem nastítnit dětem atmosféru radosti z radosti druhého. Dětem nedělalo problém se s druhým nezištně podělit a

samy zjistily, že spravedlnost je ve společnosti lidí správná věc. Děti si v rámci programu ověřily důležitost slušného jednání a ví, že když něco chtějí, tak mají hezky poprosit a následně poděkovat.

Vzdělávací program na píseň ***Pec nám spadla*** byl zaměřen na podporu a pomoc druhému člověku. Děti získaly povědomí o tom, že pěkně požádat druhého o spolupráci, nebo druhému v jeho žádosti vyhovět je pro společnost výhodné, jelikož se pak udělá mnohem více práce. Děti objevily své kvality i kvality svých kamarádů a dokázaly se přizpůsobit i věkovým rozdílům ve skupině.

V písni ***Já do lesa nepojedu*** bylo mým záměrem nastínit dětem hodnotu poctivosti a hravou formou dětem přiblížit, že ne každý se chová podle pravidel slušného chování. Děti se naučily rozeznat vhodné a nevhodné situace a nepřípustnou činnost odmítnout. Při hrách jsme společně zjistili, že odmítnutím činnosti se nemění hodnota přátelství mezi dětmi.

Ke zjištění důležitosti pravidel a smyslu jejich dodržování nám posloužila lidová píseň ***Holka modrooká***. Na textu jsme si společně ukázali, jaká nebezpečí by nás mohla potkat, když se pravidla poruší, a děti se pokusily uvést příklady i z praktického života. Objasnili jsme si, co znamená pojem láska a jak je to příjemné, když se vracíme někam, kde nás má někdo rád a záleží mu na nás.

Ve vzdělávacím bloku s písni ***Já mám koně*** jsme zjistili, co je zodpovědnost, starostlivost a úcta k životu druhého. Společně jsme si ujasnili podmínky života pro živé tvory. Výsledkem bylo, že pro zvířata není důležité pouze jídlo, voda a vzduch, ale také naše péče a láska k nim. Abychom dokázali, že i my jsme schopni se o živého tvora postarat, pořídili jsme do mateřské školy akvárium.

Hodnotu svobody jsme si přiblížili pomocí písně ***Rybička maličká***, kdy jsme s dětmi hledali různé příčiny ztráty svobody u zvířat, následně i u lidí. Tím jsme si nenásilně zopakovali možné důsledky nevhodného chování ve společnosti. Děti ohleduplně naslouchaly druhému v jeho projevu a společně hledaly řešení k zadaným úkolům. Empatickým cítěním jsme odhalili pocit samoty u ryby v akváriu, a tak jsme společným

rozhodnutím dospěli k závěru, že je nutné dokoupit rybě společnost. Prostřednictvím programu se děti nečekaně setkaly s hodnotou života a smrti.

Na závěr vzdělávacího programu byla záměrně zvolena píseň *Šly panenky silnicí*, při které došlo ke kompletnímu shrnutí kladných i záporných morálních vlastností člověka. Děti si vytvořily představu, že více než na vzhledu záleží na tom, jaké má člověk srdce. Naučili jsme se zhodnotit a vyzdvihnout druhého na základě jeho předností a ujasnili jsme si, co se nám na druhých nelíbí.

Na závěr evaluace lze uvést, že děti k nabízeným činnostem přistupovaly aktivně, z čehož usuzuji, že se jim aktivity líbily. Na většinu aktivit se děti dokázaly plně soustředit a věkově starší se snažily dopolední činnosti obohatit o své nápady i v odpoledních hodinách. V mladších dětech činnosti zanechaly rovněž kladné dojmy a byla radost je v době her poslouchat. Upozorňovaly druhé, ať se nechovají jako lišky, když si braly hračky bez dovolení, nebo čekaly na přesné rozdělení kostek ke hře, protože babička se s dědou také rozdělila. Děti po celou dobu pracovaly na základě svých rozumových schopností a věkové úrovně.

Vzhledem k aktivnímu přístupu a následným reakcím dětí lze hodnotit činnosti a výstupy vzdělávacího programu jako zdařilé.

5 Diskuse

Všechny vypsané očekávané výstupy, které jsem si stanovila a hodnotila metodou pozorování, byly naplněny. Konkrétní postřehy jsem zaznamenala převážně u mladších dětí, které nenásilně zapojovaly témata z písni i do volných her, kdy upozorňovaly druhé například na to, že se chovají jako liška, když si berou hračky bez požádání. Pokud přišly o něco požádat, bylo patrné bezproblémové užití slov prosím a děkuji. Předškoláci rovněž nemají s užíváním slušného požádání problém. U nejmenších dětí prozatím nedošlo k úplnému osvojení, ale pro lepší vybavení námi požadovaného slova *prosím* stačí připomenout: „Co jsme museli říct dědečkovi, když jsme od něj žádali pomoc?“ Předškoláci zase s oblibou užívají: „Co musel dědeček říct, když žádal babičku o jablíčko?“ Jejich úplné neosvojení (nezautomatizování) si rovněž vysvětluji nízkou věkovou úrovní. Očekávám, že dalším opakováním, připomínáním a vzorem starších dětí i mým se návyk správného požádání upevní.

Děti se v činnostech učily poměrně často pracovat ve skupinách nebo alespoň ve dvojicích, kde je nutná velká míra tolerance a ohleduplnosti. O to těžší úkol je to pro tyto děti z heterogenní třídy, kde je věkové rozpětí od 2,5 do 7 let. Děti společné činnosti zvládaly výborně. Jednak mnoho aktivit bylo zaměřeno na toleranci, ohleduplnost a respekt, z druhé strany jsou ve třídě sourozenecké dvojice, které se dobře znají a jsou k těmto hodnotám vedeny už z domova. Děti v aktivitách prožívaly společnou radost ze splněného úkolu a velký posun u předškoláků a mladších dětí spatřuji v tom, že se nebojí pochválit a ocenit práci druhého. Až dojemnou situací se mi naskytlo zaslechnout, kdy dívka (5let) zhodnotila stavbu chlapce (6,5roku) se slovy: „Máš to moc hezké a ta špička je kouzlem celé stavby.“ A chlapec jí na to odpověděl: „Děkuju, ale neboj, až malinko povyrosteš, taky se ti povede něco pěkného postavit, ale to já už budu ve škole.“ Děti celý rozhovor zakončily úsměvem, což pro mě bylo velkým pozitivním zhodnocením komunikace ve třídě.

Další zajímavý posun se objevil po přečtení a rozebrání textu z kapitoly „Hamty hamty, ať mám víc než tamty!“ u jednoho chlapce, který chtěl být neustále někde první. Chlapec již nepřistupuje k prvním místům s takovou vervou a odhodláním.

Nezapomene se však vždy podívat směrem k nám, jestli jsme to rovněž zaznamenali, že už není první. Odezvou z mé strany je pro něj ukázání palce nahoru, nebo mrknutí či pokývání hlavou a úsměv.

Při činnostech týkajících se hodnoty svobody se děti popraly s velkou dávkou netrpělivosti. V mnoha aktivitách byly netrpělivé a chtěly by odpovědět, nebo se vyjádřit co nejrychleji. V nabízených činnostech se pak dozvěděly, že skákání do řeči a vykřikování je svým způsobem omezování v projevu a my v mateřské škole žádné omezování nechceme. Děti se vždy pokusily trpělivě čekat, až na ně přijde řada. Důležité je dodat, že je nutné to dětem stále připomínat.

Děti si pomocí integrovaných bloků zopakovaly jim známé písně. Texty jsme využili k mnoha aktivitám, které děti bavily. Dětem se líbilo, že některé činnosti mohli zhodnotit i rodiče. Například je vzaly na zahradu a ukázaly jim postavené pece ze sněhu, donesly domů upečený štrúdl a pochlubit se mohly i novým zvířátkem mateřské školy.

Program hodnotím jako pro děti přínosný jak po stránce upevňování vybraných hodnot, tak po stránce společného soužití ve společnosti.

ZÁVĚR

Cílem této práce bylo s využitím lidových písní vytvořit program zaměřený na osvojování základů morálních hodnot a zjistit, jak tento program ovlivňuje jednání dětí ve skupině.

V teoretické části se věnuji rozvoji hodnot u dětí předškolního věku, charakteristice metod vedoucích k rozvoji hodnot a zmiňuji se také o teorii morálního vývoje podle J. Piageta a L. Kohlberga. Dále je uveden popis základních mnou vybraných hodnot, jako je poctivost, odvaha, odpovědnost a spolehlivost, respekt a s ním spojená tolerance a dále uvádím hodnotu lásky a empatie. V další části teorie se zabývám lidovou písní, její charakteristikou, morálním obsahem a možnostmi využití lidových písní ve výchově k hodnotám se zřetelem k Rámcovému vzdělávacímu programu pro předškolní vzdělávání.

V praktické části jsem vytvořila vzdělávací program vycházející z lidových písní, které děti dobře znají. Využila jsem morální obsah jejich textů a snažila jsem se na nich pomocí různých aktivit přiblížit a rozvinout mnou zvolené morální hodnoty. Během deseti týdnů, kdy jsem program s dětmi realizovala, jsem zaznamenala určité posuny v chování některých dětí a i v jejich projevech. Děti jsou k sobě ohleduplnější a snaží se více respektovat navzájem. Nemají problém se vzájemnou spoluprací a nebojí se jeden druhého požádat o pomoc.

Přínos mé práce spatřuji v tom, že si děti více všímají jeden druhého a dokáží se navzájem upozornit na nevhodné chování. Samostatně hledají řešení, jak by se dané situace daly řešit jinak, aby se to neopakovalo. Dětem není lhostejný názor druhého, ochotně vyčkávají a dávají druhému prostor pro realizaci a vyjádření svých názorů a představ.

Pro svoji další práci v mateřské škole budu i nadále využívat hry, které se dětem líbily. Budu pokračovat v upevňování morálních hodnot, jež se mi u dětí podařilo rozvinout, i hodnot, které zůstaly prozatím v pozadí.

POUŽITÉ ZDROJE

1. ČÁP, Jan a Jiří MAREŠ. *Psychologie pro učitele*. Vyd. 2. Praha: Portál, 2007. ISBN 978-80-7367-273-7.
2. EYRE, Linda a Richard M. EYRE. *Jak naučit děti hodnotám*. Vyd. 3. Přeložil Ladislav S. DVOŘÁK. Praha: Portál, 2013. ISBN 978-80-262-0399-5.
3. JURKOVIČ, Pavel. *Od výkřiku k písničce*. Praha: Portál, 2012. ISBN 9788073677503.
4. KOLÁŘ, Zdeněk a Renata ŠIKULOVÁ. *Hodnocení žáků*. Praha: Grada, 2005. Pedagogika (Grada). ISBN 802470885x.
5. KRČEK, Josef. *Písničky pro nejmenší*. Ilustroval Renáta FRANČÍKOVÁ, ilustroval Olga PTÁČKOVÁ. V Praze: Albatros, 2010. ISBN 9788000019697.
6. KRČEK, Josef. *Špalíček lidových písní*. Ilustroval Jindra ČAPEK. Praha: Albatros, 2008. ISBN 9788000021768.
7. KUČERA, Dalibor. *Moderní psychologie: hlavní obory a témata současné psychologické vědy*. Praha: Grada, 2013. Psyché (Grada). ISBN 9788024746210.
8. MATĚJČEK, Zdeněk a Zdeněk DYTRYCH. *Jak a proč nás trápí děti*. Praha: Grada, 1997. ISBN 8071695874.
9. *Pedagogické hodnocení v pojetí RVP PV: metodika pro podporu individualizace vzdělávání v podmínkách mateřské školy*. V Praze: VÚP, 2007. ISBN 978-80-87000-10-6.
10. STRNADOVÁ, Karla a Jiří ZEZULA. *Hudební výchova v mateřské škole: Dílčí metodická příručka k programu výchovné práce pro mateřské školy*. Praha: Naše vojsko, 1988.
11. SVOBODOVÁ, Eva. *Prosociální činnosti v předškolním vzdělávání*. Praha: Raabe, c2010. Nahlížet - nacházet. ISBN 978-80-87553-64-0.
12. ŠIMANOVSKÝ, Zdeněk. *Hry s hudbou a techniky muzikoterapie ve výchově, sociální práci a klinické praxi*. Vyd. 4. Praha: Portál, 2011. ISBN 9788073679286
13. ŠIMANOVSKÝ, Zdeněk. *Lidové písničky a hry s nimi*. Praha: Portál, 1999. Nápady - hry - tvořivost. ISBN 8071783234.
14. THOROVÁ, Kateřina. *Vývojová psychologie: proměny lidské psychiky od početí po smrt*. Praha: Portál, 2015. ISBN 9788026207146.
15. VACEK, Pavel. *Průhledy do psychologie morálky*. Hradec Králové: Gaudeamus, 2005. ISBN 80-7041-223-2.
16. VACEK, Pavel. *Rozvoj morálního vědomí žáků: metodické náměty k realizaci průřezových témat*. Praha: Portál, 2008. ISBN 9788073673864.
17. VÁGNEROVÁ, Marie. *Psychologie osobnosti*. Praha: Karolinum, 2010. ISBN 9788024618326.

Internetové zdroje:

1. Tolerance: definice pojmu. In: *Wikipedia: the free encyclopedia* [online]. San Francisco (CA): Wikimedia Foundation, 2001- [cit. 2018-02-25]. Dostupné z: <https://cs.wikipedia.org/wiki/Tolerance>
2. Lidová píseň. In: *Wikipedia: the free encyclopedia* [online]. San Francisco (CA): Wikimedia Foundation, 2001- [cit. 2018-02-25]. Dostupné z: https://cs.wikipedia.org/wiki/Lidová_píseň
3. *Rámcový vzdělávací program pro předškolní vzdělávání*. MŠMT, Praha, 2017. Dostupné také z: <http://www.msmt.cz/file/39793/>
4. Smolíková, Kateřina. *Pedagogické hodnocení*, in: *Metodický portál RVP: Metodický portál inspirace a zkušenosti učitelů* [online], 01. 10. 2007, [vid. 18. 1. 2018], dostupné z: <https://clanky.rvp.cz/clanek/c/P/1615/PEDAGOGICKE-HODNOCENI.html/>.

PŘÍLOHY

Fotodokumentace z realizovaných činností

Příloha č. 1 – BĚŽÍ LIŠKA K TÁBORU

Příloha č. 2 – MĚLA BABKA

Příloha č. 3 – PEC NÁM SPADLA

Příloha č. 4 – JÁ DO LESA NEPOJEDU

Příloha č. 5 – HOLKA MODROOKÁ

Příloha č. 6 – JÁ MÁM KONĚ

Příloha č. 7 - RYBIČKA MALIČKÁ

Příloha č. 8. – ŠLY PANENKY SILNICÍ

PŘÍLOHA č.1. – Běží liška k Táboru

Odcházíme na „výlet“

Zpívání po divadélku

„Přiznání“ v kruhu

„Lišce bych řekl...“

Hra: „Běží liška...“

Zdobení pytlíků

Připravené koření

Zjišťování vůně

Společné plnění

Nejvoňavější pytlík

Liška zlodějka – domýšlení rýmů

PŘÍLOHA č. 2 – Měla babka

Rozebrání obrázku

Žádání o jablíčko

Dělení jablíčka

Jablíčková honička

Copak je pod padákem?

Sklizeň jablíček

Pečeme opravdový štrúdl

PŘÍLOHA č. 3 – Pec nám spadla

Připravená předloha k doplňování

Dokreslení chybějící pece

Zpěv písně

Společná stavba

Příchod dědečka

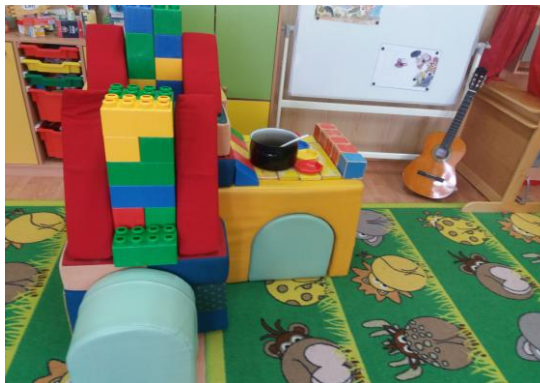
Postavená pec

Zpěv s dědečkem

Konečné dílo

Stavba pecí ze sněhu

Pěchování sněhu do forem

Barvení pecí

Ukázka některých zhotovených pecí

PŘÍLOHA č. 4 – Já do lesa nepojedu

Připravená hromádka dřeva

Proč to tu je?

„Navaděč“ – kolektivně

„Navaděč“ – v dvojicích

Hra „Na hajného“

Zkoumání jedinečnosti otisků prstů

Vkládání vlastních otisků do předlohy

PŘÍLOHA č. 5. – Holka modrooká

Hraní neznámých her

Pohybová hra „Holka modrooká“

Vybarvování podle zadání

Výroba vlastní deskové hry

Jedna z hotových her

Překážková dráha

Prosba o vytažení na břeh

Překážková dráha s dopomocí

Pozor vodník!

PŘÍLOHA č. 6 – Já mám koně

Koš s překvapením

Hledání podobného zvuku

Co potřebuje zvíře k životu?

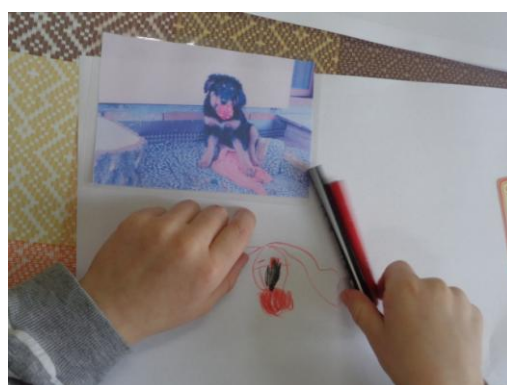

„Můj domácí mazlíček“

Kresba mazlíčka

Vyrobená krmítka

Překvapení s akváriem

PŘÍLOHA č. 7 – Rybička maličká

Hra „Rybičky, rybáři jedou!“

Modelování rybiček

Co je to svoboda?

Hra předškoláku na ozvučné trubky

PŘÍLOHA č. 8 – Šly panenky silnicí

Zrcadlení

Hra „Po mé pravici...“

Holky jako panenky

„Líbíš se mi, panenko, protože ...“

Posílání klubíčka

Posílání zrcátka – „v čem jsem jedinečný?“

